

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата вносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 3.

Відень, 14-го січня 1917.

Ч. 133.

Просимо наших Читачів відновити передплату, щоб не здержувати висилки часописи.

Купуйте Памяткову Книжку Союза визволення України —

500 стор. друку.

Календарь на 1917 р.

103 ілюстрацій.

Ціна 2.50 К., для австрійських вояків і полонених-земляків 2 К. На пересилку долучати в обох разях 30 сот.

Замовляти в адміністрації нашої часописи.

По відкиненню мирового предложения.

Мирове предложение почвiрного союзу з насмiхами відкинули держави порозумiння, не вислухавши навіть його умов. Прикази цiсарiв Вiльгельма й Карла зазначають виразно, що вiйна йде далi своїм ходом, що вояки мусять стати залiзом і сталю, що мир треба вимогти на полі бою.

Почвiрний союз зробив мирову пропозицію в хвилi, коли не могло бути сумнiву про його дуже корисне воєнне положення. Румунiя, яка мала перехилити побiду на бiк почвiрного порозумiння, втратила в хвилi роблення предложения головну силу своєї армiї і свою столицю — Букарешт. А все-таки держави порозумiння волiли взяти на себе всю людську кров, пролиту від тої хвилi, безмiр людського горя, спричиненого дальшим ходом воєнних випадкiв, нiж увiйти в мировi переговори з побiдним почвiрним союзом. І вiйна піде далi своїм ходом, але й рiвнобiжно з тим щораз бiльше опановуватиме суспiльнiсть воюючих держав переконання про необхідність чим скорше робити мир, аж прийде хвиля, коли сьому переконанню нiхто не буде в силi оперти ся.

Нам, Українцям, однаково вiяв досi вiтер в очi і з боку почвiрного порозумiння і з боку осереднiх держав. Знищенню української землi, якого, здаєть ся, не було, нi за часiв руїни, нi за татарського лихолiття, рiкам української кровi, багатьом тисячам жертв тюрем і шибениць, безприкладнiй нуждi вдома й на чужинi протиставлено тiльки словнi обiцянки тут і там, за якими не йшли вiякi факти або пішли зовсiм противнi факти.

Всякi позначки говорять, що тепер не прийде до миру. Вiйська осереднiх держав стали над Серетом, упали твердинi Браїла й Фокшанi, Галац евакуований і від ряду днiв є в обсягу тяжкої артилерiї. Румунська армiя не iснує, а участь Румунiї у вiйни стала фатальною для Росiї, фронт якої продовжив ся з 1300 km майже на 2000 km.

Серет має не тiльки географiчне, але й полiтичне та стратегiчне значення. Над ним боронить російське вiйсько вже не Румунiї, але всiма силами стараєть ся не пустити побiдних армiї Макензена, Фалькенгайна й архикнязя Йосифа до Бесарабiї.

Навчені теперiшнiм досвiдом стояти на реальнiм ґрунтi й на нiм опирати всякi полiтичнi рахуби холодно вiдносимо ся до теперiшнього ходу воєнних подiй. Наше серце так закривавлене нашим лихолiттям, що тiльки факти, якi свiдчили-б про напору дотеперiшнiх помилок, якi були б запорукою, що остання фаза вiйни вестиметь ся не тiльки за Україну, але й для України, переконали-б нас, що все се небувало знищення української землi, що всi напi безмежнi жертви в людях і маєтку принесенi дiйсно для кращої будучини України, були-б у силi вивести його з теперiшньої холонокровности. Факти мусли-б бути такi великi, що запалили-б усi верстви українського народу тим огнем, який палає тiльки тодi, коли є свiдомiсть, що настає нова доба волi й незалежности, доба, в якiй всi матерiяльнi й духовi сили України йшли-б у першiй мiрi для її власного добра, доба повного визволення з неволi...

Австрійсько-українські політики про положення української справи.

А хто чує, най працює, рук не покладавши,
Бо що нині занедаєм, пропало на завше!

І. Франко.

Ніколи мабуть не мали ті слова Франка такої ваги, як саме в пору, яку тепер переживаємо!

Що ся пора важна для одиниць, але й переважна для цілого нашого народу, се відчувають мабуть всі інтелігентні Українці і всі свідомі селяне-патріоти. Та, не зважаючи на сю свідомість, не видко в захованню нашої суспільности, щоб вона відповідно на се реагувала, щоб напружила всі свої сили в цілі відвернення грозячої небезпеки.

Правда, все молодше та здатне до зброї стоїть у полі, а признають навіть чужі, що тамки свої обовязки сповняють наші земляки знаменито. Та й се правда, що, поминувши вже жіноцтво, тисячі наших свідомих Українців живуть в краю, зайнятим ворогами, але все-таки значна їх часть пробуває в західних австрійських провінціях і не всі вони так прибиті журою о насущний хліб, що не стало-б у них вже змоги подбати також і про справи публичної природи.

Та останне, те зданне на божу (й осередніх держав) ласку з занедбаннем всякого почину, оскільки не йде про яку місцеву філантропійну діяльність, се щось просто застрашаюче, ополомляюче!

Були-ж чайже в останніх двох десятиліттях хвилі, коли ціла галицько-українська суспільність з подиву достойною енергією брала ся до громадянської роботи, коли протягом кількох місяців сотки тисяч корон складала на народнім жертівнику, а рівночасно пускала в рух акцію, що стояла рівнож сотки тисяч коштів або й мільйони.

Нагадаймо часи сецесії (зрештою, як говорить дехто, акції більше негативного ніж позитивного характеру), часи агітації за реформою виборчою й перших загальних виборів!

Правда, були се часи й великого значіння для нашого національного розвитку, але-ж чи можуть вони рівняти ся з вагою тих часів, які переживаємо тепер?

З болем серця, хоч несміло, приходжу до переконання, що властиво нема в нашого інтелігентного загалу справдішнього зрозуміння хвилі, вагу якої зрештою інстиктивно відчуваєть ся, що історичні події, в круговорот яких піврвана наша країна, просто загіганті, завеличні своїм розміром і вагою, щоб наша суспільність змогла їх достатньо оцінити й аби вона й зі свого боку як pendant змогла видвинути відповідну суму акції й енергії!

Ми, правда, биті в дрібничковім політикуванні, але слабші у веденню політики ширшої, з розлогим овидом і з розмахом, який відповідав би хоч в части історичним подіям, які перевалюють ся через нас і наш край!

Дрібничкове політиканство переміняєть ся в теперішню хвилю що найбільше в неменше дрібничкове інтригуванне; симпатії й антипатії до осіб, переносять ся майже несвідомо на напрями, які ті особи репрезентують, і нема зрозуміння тої банальної правди, що поодинокі особи мусять же мати якісь хиби, що нема святих, що отже треба оцінювати кождо одиницю після суми праці, яку вона поклала для загального добра!

Надто ніколи не була такою грізною для національної справи та засаднича проява рутенства — інстиктовна, мугутня, елементарна ненависть до почину й акції! Томи про се можна-б писати, як найосновнійші, в довгих студіях обдумані пляни перевалював потім на „засіданню“ перший ліпший обскурант, який одначе мав — може через право одідичування з покоління на покоління — вироблений один визначний хист знаходити прямо геніяльні аргументи, щоб не допустити до якої небудь акції, за всяку ціну повалити!

А „учасникам засідання“ такі аргументи зараз незвичайно припадають до душі, особливо коли вони підмащені

кількома хлополапськими „віцами“, добрими для переконання напр. звичайних колтунів, що засідають нераз на лавах присяглих.

На такий „віц“ ловлять ся одначе на диво не лиш пересічні колтуни, але і т. зв. „інтелігенти“. І нераз, аж вже по „вердикті“ наступає опам'ятанне; та вже запізно! Справа вже перевалена, а рутенець тріюмує!

Одна з найбільших політичних голів 18 століття, Німка Катерина II, казала: „Besser eine schlechte Politik, als gar keine (краще вести лиху політику ніж не вести жадної)!“ Се може на перший погляд видаєть ся парадоксальним, одначе сей вислів констатує лише прямо засаду, що рух, житте, акція є чимсь здоровішим ніж застої, який в публичнім життю мусить викликати забавненне, усуненне в тінь і прямо переоченне через всіх і вся!

Незавидна, проклята доля того народу, в якого в переломові часи стоять на чолі квіетисти, приклонники нероблення, вижидання, відсування, недопускання акції інших, в яких особиста антипатія до особи успособляє згори неприхильно до кождого її почину.

А зважмо, що в котрий бік ми й не звернули ся-б, бачимо ворожі чи менше ворожі нам нації, провідники яких мають величезну політичну рутину, а до того, що неменше важне, велику політичну традицію! Там не потребують платити „лергельду“, бо майже всі комбінації в них передбачені, все обчислене й приготовлене, а грубі фонди та зорганізований пресовий апарат в краю і за границею узброюють їх на кождий несподіваний атак, на кождо некористну політичну конюктуру!

Але ми лодє з „українським гумором“*) і в кождій сумній ситуації найдем для себе дешеvu потїху! Но, і вже тепер ми собі її винайшли та кріпимо нею себе при кождім сніданечку чи при „дулі“. Вона звучить: „народ не пропаде“!

Так, очевидно! Потїшаймо ся тим, що не пропадем ніколи ми, яких назвав Франко „запрягом у поїздах бистроїздних“ наших ворогів. Так! Ми не пропадем, як не пропадуть напевно й інші потягові звірята, справдішні коні, воли і т. д., бо вже самі їх пани подбають за розмноженне й удержанне при відповідній фізичній силі, потрібній до тягнення їх поїздів.

Справді дешева й сумна потїха, одначе саме добра для народу, інтелігенція якого не вмів пошанувати ні його минувшини ні теперішности!

Ось і словно і друком і ілюстраціями висміваєть ся в нас національні інституції лише тому, що вони безсильні й без егзекутиви (що не диво з причини недостаті власної державности), ось дехто ушпраєть ся з запалом, достойним ліпшої справи, щоб ми за наш герб приймили давній герб „województwa kijowskiego“! Ой! хочемо та все наново хочемо тягнути ворожі поїзди бистроїздні й жадна сила ні льойки ні гіркого досвіду не годна з нас вибити любови до ворожої шлії!

Та лишим на боці сї гіркі рефлексії, на описанне яких треба-б багато місця.

Покличмо ся хйба ще раз на Франкові слова, наведені на вступі сеї статейки, що нині занедаєм, пропало на завше!

Памятай, українська громадо, слова свого найбільшого по Тарасі пророка! Не попадай в апатію, не потїшай ся викрутом, що „народ не пропаде“! Хай кождий шукає діла для себе, а певно його знайде. Хай підбадьорує малодушних (от хочби сих, що дають собі в шпиталах над головами писати „Polak“), хай збирає матеріали, хай ширить українські видавництва, хай учить анальфabetів, нехай збирає на фонд „Народньої Оборони“. Правда, й сей почин пробував уже дехто висміяти, але дарма, сього так скоро не викорінимо й з сим треба рахувати ся, як з чимось, що є! Зваж, громадо, що ми навіть „українського кореспонденційного бюро“

*) Дивно лише, що вже може від 10 літ не маємо гумористичної газети.

досі не маємо, що ворожі сили видимо й невидимо працюють проти нас без перестанку. Дай, громадо, й моральну підмогу сим своїм людям, що, йдучи за покликом Франка, не хотять покладати рук в тяжку для народу годину й по своїй спроможності бороти ся з ворожою перевагою та з нашою таки питомою... некультурністю!

Др. Кирило Трильовський.

Проблема нашої будуччини.

Славна Редакціє!

Ви звернули ся до мене з запитом, як я собі уявляю дальший розвиток української справи, які вигляди для неї бачу та якими дорогами вона на мою думку повинна піти — тема, на яку слід би написати чималу політичну брошуру. Та попробую відповісти на сей запит кількома реченнями.

Було-б на мою думку не до річи розписувати ся на сім місці про все, „чого нам треба, а що нам помогти може“, та правити нашій громаді, чи її провідникам, моральні проповіді на тему їх недостатей, помилок і т. п. Слаба сторона таких загальних проповідей ся, що вони справляють на неозначену адресу прикмети менших чи більших гуртів нашої суспільности, а через те замість прояснювати тільки затемнюють справу та зводять ся на звучну й пусту фразу і позерство.

Не думаю також давати оцінки хвилеві „ситуації“, ще й до того може з нашого, тісно-галицького, чи пак австрійсько-українського становища. Гадаю, що се дуже й дуже мало може заважити на долі України, що там каже сей чи той міністер про вилучення чи поділ Галичини. Що більше, будуччина України певно залежить не від того, чи Макензен піде на Одесу й дальше, чи ні. Німецькі-ж війська стоять в Пинську, австро угорські стояли в Луцьку, а Україні з того справді мало було сліду. Загалом є на мою думку національною помилкою думати, що хтось-там має прийти та нас визволити, дати нам медвіника в формі „самостійної України“. Було-б політичною наївністю імпутувати таку думку сій чи тій державі, які про те й думають, якби то з Росією зробити злагоду, а то й тривкий мир на будуччину, якої не можна доглянути. Тому ні трохи не поділяю сеї схеми, яка per fas et nefas ідентифікує в цілості інтерес України з інтересом сеї чи тої воюючої сторони й відповідно до сього велить нам оцінювати всю нашу політику, її доцільність чи невідповідність, вдачі чи невдачі, добрі чи менше добрі вигляди і т. д. Смертельним гріхом такої схеми є те, що вона всяка инша, а тільки не конче ще українська.

Є два основні й себе взаємно виключаючі способи розуміння розвязки національної проблеми в нації, що в такім положенню й такій стадії розвитку, як Українці. Перший бачить сили, що мають спричинити сю розвязку саме поза націю, другий лише в нації. Основою першого невіра в животні сили народу, малодушність, невіра в демос; другого — віра в націю яко живий організм, що має свої об'єктивні права розвитку, довіре до демократії. Прикмета першого — надія на поміч знадвору, а політична метода — запобігання ласки чужих; прикмета другого — рахування лише на власні сили, а політична метода — будівання лише на власнім громадянстві. Я признаю тривку політичну вартість лише самому другому способови, уважаючи перший просто убійчим для нації, яка відроджуєт ся. Всякий „союз“ такої молоді й незміцнілої суспільности, як українська, з якою небудь посторонньою силою грозить легко виродити ся у вислугування чужій ідеї і чужим інтересам. Історія України знає-ж доволі Киселів і Барабашів, Пушкарів і Брюховецьких, а то й Савів Чалих і Головатих.

Спасення України може вийти лише від неї самої. Тільки тоді, як Українці зуміють виявити доволі сили, єдності й суцільности, можуть вони вірити в своє визволення. Се, й тільки се, є запорукою нашої будуччини. Задатки, й то гарні та многонадійні задатки сеї будуччини, наш народ

має. І то як задатки річеві — пребагату землю, здорову й інтелігентну породу населення, сильну розвиткову тенденцію східної Європи в напрямі демократії й еманципації одиниць, станів і народів, — так і суб'єктивні: національну свідомість, що прокинула ся та зростає, активність нації, що розбуджуєт ся, її поступаючу скорим темпом консолідацію. Коли Україна має яку користь з війни, то саме на сім останнім полі є вона певно. Ідея України поширила ся та поглибила ся від літа 1914 р. по сьогодні більше ніж за увесь минулий вік українського відродження.

Проблема нашої будуччини лежатиме в тім, щоб Українці не змарнували сих пребагатих задатків, але визискали їх як основу своєї праці над визволенням. Отсе я уважаю найважливішим питаннем нашого національного життя — проблемою нашої будуччини. Нема надії, щоб війна принесла нам щось справді нове. Пора нам глянути поза її кінець, хоч і не вважаю його таким дуже близьким. Сьогодні вже думаймо, що нам починати по війні. Сьогодні вже готуймо сили, начеркуймо плани та проекти, виготовляймо програми, приготуваймо наше громадянство на невсипуху працю, невгаваючу боротьбу. Приготуваймо його на те, щоб — куди-б ні пішла будуча межа на нашій землі і яка-б ні судила ся доля поодиноким областям України, — українське громадянство не падало духом, не опускало рук, не звішувало до долу голов.

А в тім саме ділі могутньою підоймою буде віра в себе самих, віра в народ, довіре тільки до власних сил. Хто вірить твердо у свій народ і його животну силу, сей не попаде в апатію від того, що надія на сього чи того чужого „опікуна“ чи „приятеля“ розвіяла ся намарне, — сей не опусить рук, але піде своїм власним шляхом добувати скарби народньої сили з таємних, могутніх, плодочих і вічно живих глибин народу.

Отсе ідейний стяг, довкола якого я бажаю Україні бачити згуртованими всіх її свідомих синів. Будьмо перш усього цілими, повними Українцями й саме Українцями, в кожній думці, слові і ділі, все та всюди, а решта вже „приложить ся нам“. Отсе і, української рації не вільно нам забувати ні на один момент супроти чужих, хто-б се ні був, бо навіть найбільш нам партійно чи яктам противний Українець все-таки Українець і ближший нам ніж чужий, хочби й „приятель“ чи пак аматор на нашу шкіру. Подруге-ж будьмо справді українськими народовцями, що власними руками народу, а не чужою ласкою кують його будуччину. Коли ми будемо узброєні сим ідеологічним оружием, так не страшна нам буде ніяка ситуація і ніякий вислід війни. В кожнім положенню найдемо тоді певний шлях до вольної України.

Др. Льонгін Цегельський.

(Решта голосів у найблизшій числі).

Анкета в українській справі.

Проф. др. Вільгельм Онезорге (Любек).

Коли маю висловити мій погляд про українську націю та про її сучасне й будуче міжнародне значіння в східній Європі, я сформував би моє переконання щодо першого питання так: народу, що має понадтисячолітню історію; який в тім протязі часу з все-таки малих початків: Полян, Сіверян, Деревлян, Лужичан, Уличів, Тиверців, Дулібів і Волинян в 10 ст. розвинув ся в 20 ст. на другу з ряду славянську націю; що в цілім своїм числі більший ніж Поляки, Серби й Чехи разом; що опущений цілим світом, виданий то на монгольський залив, то на турецькі напади, то на польську й московську неволю, зумів захвати й виобразувати серед найтяжших обставин свою власну мову, багату й різномодну власну літературу й культуру; що в своїх релігійних поглядах зраджує вільнійший, глибший, менше поверховний і механічний спосіб думання ніж сусідній московський народ; що вкінці на духовім, церковнім і полі-

тичним полі, бодай у своїх передових шарах, віддавна тяжів до заходу, а ніколи до Росії; що такого народу так само не можна знищити, як і на довго не може поневолити його проти його волі московський народ, який істотно йому чужий, а духово й антропологічно стоїть низше від нього. Але як що український народ має визволити ся зпід московства, що сильніше від нього числом, силою волі й політичним хистом, в таким разі треба його виховати до єдності, до більшої діловитости, до енергичнішого хотіння, в таким разі він мусить перемогти свій нахил до деякої м'якості й сентиментальности, до паралізуючої резигнації, свою вразливість на радикальні фрази й науки та шукати свого рятунку не в соціально-демократичнім світогляді: від Клеона до Трахтів, від чеських гуситів аж до німецьких новохрещенців, від аялійських індепендентів до сопартиників Дантона й Робеспера, від французьких анархістів аж до радикальних південно-німецьких республіканців 1848 і 1849 рр. не зумів яркий радикалізм ще ніразу ні заснувати ні удержати державного організму. Се задача, до якої він не здатний по цілій своїй негативній природі, що вмів тільки нищити, а не будувати. Тільки позитивні цілі, певно побудовані на непохитній силі переконання, на непереможнім хотінню, на ніяким розчаруванні незменшнім оптимізмі є в силі довершити такого величезного діла, яким буде визволення України зпід російського ярма. Таких Гераклевих чинів уміли довершувати дрібненькі області Швейцарії супроти великої держави Габсбургів і Бургундів, малі голандські пасмуги супротив еспанського світового деспотизму, безприкладно виснажена й більше ніж до половини свого стану зменшена Прусія, яка все-таки виховала ся до самодисципліни та стояла на такій моральній висоті, як ніякий другий народ всесвітньої історії ні перед нею ні по ній, супроти наполеонівського панування над світом. Чому-ж не була б в силі довершити чогось подібного Україна, яка без порівняння більша, без порівняння більше має населення, наділена без порівняння кращими природними помічними засобами?

Що торкаєть ся другого питання, може лише повторити се, що я вже давніше сказав у часописи *Ukrainische Nachrichten* (з 10 червня, ч. 90—91, стор. 5—6): „що вже саме почуття справедливости та права, задоволення з кожного поступу культури, радість з кожного пособлення релігійним і державно-громадянським свободам мусіли-б спонукати світ уділити змаганням Українців до визволення зпід найбільше ворожої культури з усіх держав, до визволення зпід Росії — його повної симпатії й сильної помочи. А се тим більше, що Росія тільки наслідком брутального порушення права та постійно брутальним насилуванням загарила Україну й досі удержала її. Але до сих загальних, християнських, моральних, до сих ідеальних причин підперти й пособити українським змаганням прилучають ся для середньо-європейських держав розважання дуже реального роду, які мусять їх переконати, що їх власний інтерес рішучо домагаєть ся відірвання України від Росії. — Щойно відколи Росія заволоділа Україною й наслідком знасилування України прийшла в посідання Чорного моря, попала Росія в се вороже противенство, зразу до габсбургської дуалістичної монархії, а від 1878 р. також до Німеччини, яке характеризує історію східної Європи від півтора століття. Щойно посідання України дало змогу повстати в Росії щораз гарячішому бажанню зразу посісти гирло Дунаю, потім прилучити Царгород. Се бажання зродило всі ті величезні інтриги, заколоти, злочини, повстання та війни, які відтоді викликувала Росія з властивою собі безсовієністю та брутальністю на балканським півострові. На Балкані не прийде швидше до спокою й до незаколоженого культурного розвитку, загрожуванню європейського миру орієнтальною справою не устане швидше, аж поки не віддасть ся наново Росії від Чорного моря, а Україна не стане вільною державою, отриманою з осередніми державами.“

Вкінці щодо міжнародного значіння української нації в східній Європі для будуччини, здаєть ся мені, український

народ у вищій мірі ніж кожда инша славянська нація покликаний задля усієї своєї вдачі до того, щоб стати колись мостом між германством і славянством. З усіх індогерманських народів не стоять ніодні до себе так близько по своїм антропологічним прикметам, щодо народности та своєї істоти, як Германе та Славяне. В найвищій ступні бажано, се просто необхідність, аби сї обидві великі групи народів, в яких вдача, ціле чуттєве життє, отже також релігія і музика без порівняння глибші й багатші ніж у Кельтів, Романів і Англосаксів, до яких належить теперішність і до яких належатиме колись будуччина, по довгім, ворожим взаїмнім неприязельстві знайшли ся яко приятелі побіч себе. Було-б бажане, щоб вони злученими силами утворили непоборну оборону передовсім перед брутальним мамонізмом Англосаксонців, що творить страшну небезпеку для гідности й поступу людського роду, а потім проти лукаво-безоглядної політики азійських народів, що при безсоромнім і фарисейським егоїзмі Англії й Америки пішли до них у науку. Бо-ж проклямований Англією, а ще більше Америкою дух і деспотизм калитки се найнебезпечніший, найстрашніший і найогидніший деспотизм для гідности й волі людського роду, без порівняння ще фатальніший ніж деспотизм властоловства, деспотизм Олександра, Інокентія III, Тамерлана, Пилипа II, Людвига XIV або Наполеона! Супроти того мамонізму, що холодно й безмилосердно нищить усе чесне ідеальне, всяку гідність і волю, злучене германство й славянство творитиме колись охорону, що буде покликана берегти й боронити здобутих тисячолітньою тяжкою культурною працею моральних, політичних і релігійних дібр високо розвинених працею, освітою і самодисципліною народів середньої і східної Європи проти безпек, які щораз яєніше запримічуєть ся зі сходу, а ще більше з заходу.

Російська криза і українська справа.

Криза в суспільно-політичнім життю Росії почала ся майже одночасно з початком війни і тягнеть ся вже майже без перерви біля 30 місяців, прибираючи часом дуже гострі розміри. Війна бо з одного боку не дає правительству підбити собі громадянство, поміч якого йому потрібна в часі війни, а з другого не дає громадянству остаточно повалити бюрократичне правительство тому, що в ній беруть таку визначну участь націоналістичні круги російського громадянства.

В останнім часі боротьба між правительством і громадянством зійшла на новий щабель свого розвитку. Уперше бажання правительства провадити війну далі, не маючи ані досить воєнних сил, щоб провадити її успішно, ані навіть досить харчових засобів для власного населення, обурило навіть праву російську шляхту, вірну служницю російського правительства. На останнім зїзді російської шляхти реакційну промову відомого „дворянина Струкова“ стрінули присутні дуже зимно, без жадних оплесків. Натомість збори шляхти винесли ряд резолюцій, ще радикальніших ніж відомі постанови Державної Ради, винесені під загальним гаслом — „вітчина в небезпеці!“ Праві дворяне зажадали кабінету міністрів, правда, відвічального лише перед царем, але такого, який користував ся-б довірем народу, заявляючи тим самим, що до правительства Трепова і вони не мають довіря.

Теперішнє правительством втратило таким чином свою найвірнішу підпору — реакційну шляхту і спираєть ся тепер фактично на саму лише військову силу. Покищо сеї сили вистарчає, коли не на успішну боротьбу з зовнішнім ворогом, то принаймні з внутрішнім. А в ролі внутрішнього ворога досить несподівано виступили вірні помічники правительства в його воєнних авантюрах — націоналістичні ліберали.

Вкінці минулого місяця союзи міст та земств і воєнно-промислові комітети скликали до Москви зїзд представників провінціальних організацій. Числячи ся з піднесеним на-

строєм російського громадянства і знаючи з досвіду 1905 р., чим можуть кінчити ся такого роду зїзди, правительство в останню хвилину відкликало даний дозвіл і заборонило зїзд. Представники громадських організацій з московським міським головою — Челноковим на чолі запротестували проти сеї заборони, покликуючись на те, що зїзд необхідний, бо місцеві організації вже більш 8 місяців не складали звідомлення, та що запрошення на зїзд вже розіслані і відкликати їх не можна. Представники громадських організацій Росії зібрали ся в Москві, але на збори явилася поліція і розігнала їх. Тоді вони зішли ся вже тайно в іншій місці, але поліція викрила їх і туг. На зборах відбули ся бурливі сцени, наслідком яких поліція заарештувала Челнокова і багато інших громадських діячів. Се сильно обурило російське громадянство, почали ся нові протести і нові арешти. Челнокова з тюрми перенесли до шпиталю, але й тут поставили біля нього почесну сторожу з поліцаїв.

Російські часописи чекають в наслідку згаданих подій змін в міністерстві, а зглядно уступлення цілого кабінету міністрів. Але до сих змін в правительстві громадянство ставить ся вже дуже скептично і нікого вони вже тепер не заспокоюють.

З націоналістичними лібералами правительство може ще зрештою помирити ся на ґрунті дальшого спільного провадження війни шляхом більших чи менших уступок. Чи прийде до октябристського міністерства, розуміть ся, наперед трудно сказати.

Але значно трудніше, як що не цілком неможливо, буде правительству порозуміти ся з дійсно демократичною меншістю Думи: поступовцями, трудовиками та соціальними демократами, які являють ся справжніми представниками величезної більшості держави і в останнім часі все рішучіше виступають проти дальшого безглузлого продовження війни.

Пропозиція миру, зроблена центральними державами, зміцнила мирові течії між російськими демократами не в меншій, коли не в більшій мірі, ніж в інших державах почвірного порозуміння.

Коли Шидловский по дебатах над мировою пропозицією від імени поступового блоку предложив формулу переходу до чергових справ, яка різко відкидала пропозицію миру і яку прийняла переважаюча більшість Думи, дебати замкнено і представників соціальних демократів та трудовиків позбавлено голосу, хоч вони й зголосили свої промови перед замкненням дебат. Протестуючи проти сього насильства над меншістю та говорячи в справі голосування, соціальний демократ Туляков заявив: „Я без усяких сумнівів голосую, розуміть ся, проти запропонованої формули переходу; 2 грудня ви виключили на 8 засідань моїх товаришів по фракції і тим позбавили широкі демократичні маси Росії подати свій голос у важній справі, яку ви тепер обговорили; тому я, протестуючи, полишаю залю засідань“.

Представник трудовиків Янушкевич в тій-же справі заявив: „Демократія в сїм важнім голосуванні участі не брала. Ви берете відповідальність на самих себе!“

І поза Думою свідоме робітництво, а навіть несвідомі маси починають все гострійше протестувати проти війни. В Петербурзі натовп голодного люду мав повибивати шибки у вікнах конзуляту союзниці Англії, яка примушує Росію до безконежного продовження війни. „Новое Время“ скаржить ся, що невідомі особи порозліплювали в університеті та на мурах фабрик проклямації з покликами до миру. А в московській судовій палаті розбирала ся при замкнених дверях справу робітника Лукіна 18 літ та Варвари Рябцової 17 літ, оскаржених за разповсюдження противоєнних проклямацій. Перший дістав 8 місяців кріпости, другу виправдали. Процесів такого роду було в останнім часі немало.

Таким робом, коли справа війни служить деяким звязком між правительством та націоналістичними лібералами, між правительством та широкими масами вона лише поглиблює безодню. Ся-ж справа все більше поріжнює

і демократію з лібералами. Політична криза все більше перетворюєт ся в суспільну кризу.

Інакше стоять справи в українськїм громадянстві. Відношення його до війни все було однопільним і певно означеним. Українство яко національно-зорганізована сила не брало жадної активної участі в кривавій авантурі російського націоналізму. Ціла „воєнна“ акція українського громадянства обмежила ся на улагодженню „українських“ лязаретів, де хоч частина українських салдатів мала бути урятована від шкідливих впливів русифікації.

Війна не змогла відтягнути українського громадянства від його національних завдань. В часі війни, не зважаючи на всі переслідування з боку російського правительства, Українці спромогли ся розвинути таку боротьбу за рідну школу, якої не було і безпосередньо перед війною. В сій боротьбі зеднали ся всі елементи українського громадянства, починаючи від соціальних демократів і кінчаючи „благонаміреними“ земцями. Правда, ся боротьба поки що не дала жадних позитивних результатів, але вона є симптоматичним потїшаючим явищем, яке показує, що при дальшій ослабленню російського правительства та націоналістів Українці спроможуть ся одностайно виступити в обороні своїх основних національних прав. Однодушність помітна й у відношенню української преси та громадських організацій. В тижневнику „Промінь“, що почав виходити в Москві, разом з радикальним демократом Єфремовим не відмовив ся співробітничати і соціальний демократ Винниченко. Відбування громадських організацій через незалежні обставини пішло ще замало наперед, щоб можна було про його сказати щось певне; чи не визначнійшим явищем на сїм ґрунті є заснованне товариства „Український Театр“ в Київї; але можна сподівати ся, що при майбутній політичній катастрофі Росії Українці не розіють ся, як в 1905 році, вступаючи до ріжних російських партій, а виступлять, не зважаючи на партійні ріжницї, одною національною лавою в боротьбі за однаково потрібну для всіх Українців національну волю.

М. Троцький.

Росія та Греція.*

Зацікавлення Росії Грецією історично належить чи не до найстарших її балканських „очаровань“, причиною чого були на початку не лише протитурецькі прмування північного кольосу, як здебільшого та головню вся його балканська політика, але й деякі історично-династичні претенсії царизму до Греції яко до законної спадщини після колишньої византійської держави, щодо якої Росія уважала себе управненою наслідницею. Бо се загално відома річ, що після занепаду византійської імперії московська держава споріднила ся з останньою византійською династією Палеологів, наслідком чого потім московські царі уважали себе законними дідичами византійської спадщини „зо всіма інтересами православного сходу“, як говорить російський історик Ключевский. Звідси Росія й по нині виводить своє історичне право до Царгороду, колишньої столиці Византії.

Коли, починаючи від Петра Великого, московська держава скеровує свої очі на південь, т. зв. „византійська думка“ стаєт ся одним з головних чинників в її протитурецьких плянах. Незабаром поруч з нею починає ділати ще инший чинник у російській протитурецькій політиці, а саме — релігійний: думка визволення християнських балканських і кавказьких народів з турецько-мусульманського ярма. Розбуркати їх і підняти проти Туреччини було вже напр. зовсім сформулованим пляном і програмою відомого московського державно-політичного діяча з середини XVIII ст. — Мініха (а саме в 1736—37 рр.). Спеціально-ж „византійською думкою“ вельми захоплена була Катерина II, у котрої

* В статі „Росія та Болгарія“ (NN, 118, 120 і 121 з 1916 р.) треба справити на стор. 636, правий стовбець, 24 рядок згори „безоглядну сваволю“ на „безоглядну її сваволю“, 30—31 рр. згори „судне питання“ на „східне питання“; стор. 637, лівий стовбець, 3 р. згори має бути „Петкова“, 19 р. згори Австралії; стор. 638, лівий стовбець, 23—24 рр. згори має бути „провокаційної терористичної політики“.

політичні справжні мотиви зацікавлення сею справою дуже хитро та принадно були замасковані т. зв. „геленофільськими“ (себто грекофільськими) симпатіями, які саме починали прокидатися у західній Європі. Мимохіть сама Європа спровокувала сею північну Семіраміду ближше зацікавити ся византійською справою. Під сим оглядом вплинув на неї відомий французький філософ і великий прихильник античної Греції — Вольтер, що мрів про відновлення батьківщини клясичної культури й мистецтва.

Для цього свого „геленофільського“ плану пробував Вольтер здобути свого іншого коронованого приятеля — Фридриха Великого, однак безуспішно. У Катерини II, яка добре розуміла величезне майбутнє політичне значіння балканської справи, вольтерівський проєкт відбудувати стару Грецію, розумієть ся, здибав ся з великою симпатією та захопленням. У Росії також у сім часі було вже досить справжніх „геленофільів“, які щиро симпатизували з західно-європейськими романтичними мріями про відбудування античної Греції.

Тимчасом і ся остання почала прокидувати ся до власної самосвідомості, а до того не лише в національно-культурнім напрямі але й під державно-політичним оглядом, на що безперечно мало вплив згадане вже вище європейське захоплення та симпатії до старої Греції.

Отже перше пробудження новогрецької думки мало таким чином виразний великогрецький характер. Провідною зорею новогрецького національно-політичного руху була заповітна мрія про відновлення своєї клясичної батьківщини, про відбудування колишньої византійської держави.

На сею обставину мусимо звернути спеціальну увагу. Для дальшого розвитку російсько-грецького відношення вона мала рішаче значіння. Бо в ній саме вже від початку скривав ся фатальний антагонізм поміж новогрецькими прямуючими до власної самостійності та російськими експанзивними плянами щодо балканських країн. Сей конфлікт спричинив чимало трагічної зневіри та неповоджень Грекам, що занадто щиро віддали ся під захист північного протектора, який незвичайно хитро та вміло визискував політичне русофільство Греків, як се зрештою він робив і з іншими балканськими та кавказькими християнськими народами, що наївно шукали в нього захисту проти турецького поневолення.

Російська політика — говорить історик Греції* — „була заінтелігентною, щоб не зрозуміти користей, які вона могла б зискати з грецьких симпатій для переведення своїх протитурецьких плянів“ (т. III, ст. 211). Але Росія, як звичайно, була заєгоїстичною, щоб хоч трохи рахувати ся та брати під увагу інші інтереси крім власних державних: тому її протекторат над Грецією від самого початку приносив сій останній більше шкоди й неповоджень ніж користі.

Як ми вже зазначили вище, Катерина II висунула „византійську думку“ в Росії на перший політичний план. „Відбудування Византії“ мало бути принадою на зловлення Греків для переведення сєї царської мрії. З сею метою починаєть ся у другій половині XVIII ст. у Греції величезна русофільська пропаганда з боку Росії, що прямувала очевидно до розбуркання приспаної в турецькій ярмі грецької людності, в напрямі викликання серед неї революційного протитурецького настрою. Головною областю сєї пропаганди була Морея. На її чолі стояв відомий російський державний діяч Катерининих часів, граф А. Орлов. Його фактичним керманічем був Грек-русифіліт — Грегоріус Пападопулос. В справах пропаганди цього роду царизм завжди мав щасливу руку. Отже не диво, що протягом кількох років Греків так розагітовано, що майже містично вірили у власне визволення при помочи Росії.

* G. Fr. Hertzberg. Geschichte Griechenlands seit dem Absterben des antiken Lebens bis zur Gegenwart (Історія Греції від занепаду античного життя по теперішній час) у чотирьох томах. Користаємо лише з двох останніх томів цього твору. Ся вичерпуюча праця була головним джерелом для цього нарису.

Поза Мореєю русофільська пропаганда вела ся ще серед венеціанських Греків. З боку Росії обіцяно грецьким діячам оружну поміч Росії на випадок протитурецького повстання. В сім дусі Орлов заключив з ними у Пізі (1769 р.) формальну умову.

Однак вже перший дебют визволення Греції при помочи Росії скінчив ся величезним фiasco і мав дуже сумні наслідки для Греків. Маємо на думці нещасний перебіг першого грецького повстання (морейського) з 1770 р., яке у великій мірі спровокувала вище згадана російська пропаганда серед Греків і до вибуху якого дійшло в часі турецько-російської війни (1768) з приводу проєктованого розділу Польщі.

Російська балтійська фльота вирушила тоді (1769) до грецьких вод, аби підняти серед морейських Греків повстання. Грецькі повстанці мали бути під командою російських офіцерів і доставляти Росіянам провіанту. В 1770 р. перший відділ сєї фльоти появив ся біля Мальти, що саме мало бути сигналом до вибуху грецького повстання, яке таки справді почало ся на Морей. Однак російська поміч була наразі за слаба для захисту Греків перед піметою Турків, які нацькували на повстанців їх найзавзятіших ворогів — албанських Шкіпетарів. Саме повстання загалом було дуже слабо зорганізоване. Се був скорше бунт ніж пляномірно продумана й переведена національно-визвольна революція; тому він згори був засуджений на неповодження. Дуже велике довіре Греків до російської помочи стало для них фатальним вже при їх першій визвольній дебюті.

Критичного ходу повстання не могло вже поправити прибуття другого відділу згаданої російської балтійської фльоти. Оборона турецького морейського регента Мегемет-Еміна-паші відразу унеможливила сильніше поширення повстання, яке таким чином незабаром майже зовсім здушено криваво й дуже жорстоко.

Його останнім огнищем був Наварин, в яким держав ся А. Орлов і де шукали переслідувані Греки захисту перед турецькою й албанською піметою.

Не зважаючи на очевидне фiasco цього повстання, Орлов з Навариною видав (2. V. 1770) до Греків новий маніфест, що закликавав до дальшого протитурецького становища й обіцявав їм визволення і самостійність при помочи „православної та святої цариці Катерини II“.

Але сей заклик лишив ся вже майже без відгому. В Морей лютували страшенні протигрецькі погроми Шкіпетарів, що жорстоко мордували безборонне грецьке населення й огнем вигублювали їх оселі та майно. В червні Орлов, не зважаючи на розпучливі прохання Греків, змушений був покинути Наварин, лишаючи здебільшого тамошніх Греків на поталу турецької пімети. Бо на свою флоту він міг узяти з собою дуже небагато грецьких повстанців. Між іншими й відомого вже нам грецького русофіла Пападопулоса, що по дорозі незабаром умер.

Однак се перше неповодження грецького визвольного руху, причиною чого був у великій мірі царський газард і авантюризм, зовсім не причинило ся до охолодження русофільського настрою серед грецьких патріотів.

Росія-ж з свого боку з огляду на свою протитурецьку політику та пляни, розумієть ся, старала ся, як могла, сильніше розпалити сї симпатії грецького народу до себе. Особливо-ж після 1774 р., відколи вона здобула (кучук-кайнарджиською умовою) формальний протекторат над турецьким християнським населенням. Сього-ж ще року Грек Болгарос подав Катерині II пропамятну заяву зі скаргами на османські жорстокости та з проханням „увінчати своє побідне діло визволенням Греції“ (тамже, ст. 253).

Нагадувати про се коронованій вольтеріянці було зайвим, бо вона сама постійно мріяла про свій „грецький проєкт“, який зрештою розуміла в царсько-російським, а не византійсько-грецьким дусі. Вона особливо сильно захопила ся ним після народження внука Константина (в 1779 р.), якого гадала посадити згодом на византійським престолі. З цього приводу вона вела переговори з австрійським цісарем Йоси-

фом II, а саме щодо розділення Балкану. По її проєкту Боснія та Сербія з Білгородом мали припасти Австрії, Румунія — Потьомкіну, а решта балканського півострову її внукови кн. Константину яко майбутньому византійському цареві. Одначе з огляду на інші європейські великі держави свого проєкту не можна було перевести.

Тимчасом російська пропаганда в Греції робила очевидні поступки, особливо серед торговельних і морських елементів грецького громадянства. Для них вдалося Росії при відновленню кучуккайнарджиської умови (1779 р.) виклопотати у Туреччині деякі уступки. Найближшою торговельною російсько-турецькою умовою (з 1783 р.) Греки з архіпелагу одержали право свобідного плавання під російською флягою, що згодом Росія знаменито використала для удержання її поширення свого впливу в Греції. Загалом же „грекофільська“ робота Росії в сїм часі набуває систематичнішого й головню методичнішого характеру. Очевидно приклад морейської авантури не пройшов для неї безслідно.

У Петербурзі напр. Потьомкін заложив спеціальну військову школу для грецької молоді, вихованці якої після скінчення мали служити або в російським війську або бути консулями та драгоманами в Туреччині. Таким чином Росія виховувала нові кадри свідомих грецьких працьовників для своєї протитурецької політики. Рівночасно вона вела систематичну пропаганду серед грецького загалу за посередництвом своїх торговельних консулів. Ся агітація насамперед мала на меті заповітні ідеали протитурецької російської політики. В своїй основі вона мала передовсім відповідати воєнним плянам Росії щодо Туреччини. Як хитро та пляномірно вела Росія сю роботу, видно з того, що напр. один російський консуль (у Міконосі) під видом вілли вибудував справжню маленьку твердиню.

Поширенню впливів Росії в Греції у великій мірі помагала ще й т. зв. справа „гаратів“ (гаратаре), себто видавання захистних пашпортів деяким грецьким торговцям і громадсько-національним діячам, які через се набували свого роду російську державну приналежність, лишаючи ся одначе турецькими підданими. Росія практикувала видавання сих „гаратів“ на велику скалю. Зрозуміло, що потім грецькі „гаратаре“ фактично були її агентами й ширителями русофільської пропаганди та царофільської політики у власній батьківщині.

Серед сеї пляномірної та на далеку мету обчисленої царської політичної роботи на грецьким ґрунті дійшло в лїті 1787 р. до вибуху нової російсько-турецької війни, в часі якої грецькому визвольному руху та справі припала чимала чинна роля.

(Далі буде).

Лист з Волині.

(Українська міська школа в Матієві й Любовени. Проба характеристики вчительок. Евакуовані і їх доля).

Думаю, що ніхто зі мною спорити не буде, що школа на зайнятій українській землі є майже одиноким ширителем нашої думки серед темного населення. Правда, серед таких обставин, де нужда й голод зазирають до хат, де чимраз то гірше відбивають ся тягарі війни на тутешній людности, — думав би дехто, що дитина скорійше простягне руку по кусник хліба ніж по книжку, хочби вона й найкраща була. Одначе дійсність показує инакше. Маю тут на думці школу в Матієві.

Перед кількома днями став ся тут ось який факт. До тутешньої вчительки прийшов десятилітній хлопчина з сусіднього села з просьбою, щоб його прийняти до школи. Ніхто його не посилав тут, він прийшов сам, без нічиєї намови, бо днів кілька передтим стояв той хлопчина під шкільним будинком і вслухував ся, як діти учать ся там рідного слова. Малому хлопчині соромно стало, як почув рідні слова, проголошувані його ровесниками, й він утікає тихцем з дому, щоб тільки дістати ся до школи. Його село лежить

5 веретов від містечка й малий школярик, не зважаючи на погоду й невігоду, день у день приходять до школи вчити ся.

Сей на вигляд дрібненький факт може сам посвідчити, яка велика сила рідного слова.

До найкращих шкіл ковельської округи належить досі школа в Матієві й Любовени. Куди не підеш, чи то між людність, чи то між дотичні військові круги, які займають ся школою, всюди почуєш слова повного признання й похвали. Доля схотіла, що обидві школи дістали такі учительські сили й таких опікунів, що всі інші можуть їм позавидувати.

Всім українських шкіл, що свіжо повстали в окрузі та в городі Ковелі, не мали ще досі спромоги до того ступня розвинути ся, що дві повищі, хоч в усіх все йде як можна найкраще під теперішню хвилю. До справи взяли ся фахові люде, про моральну вартість яких може сказати сама традиція, що вони ветерани Січових Стрільців.

Я далекий від того, щоб пеани співати тим людям, бо вони можуть сим обидити ся. Як що я, син чи донька, поневоленого народу відаю довг, який мої предки затагнули, хвалю ся тим, чи то шукаю похвал в інших, я не доріс звати себе дозрілим членом того народу. Чому? — Річ проста: за обовязкову роботу ніхто не повинен шукати похвал чи вдяки, її жадати можна тільки за ласку, а народньої праці ніхто не назве ласкою!

Школа в Матієві має 155 дітей, з сього 86 дівчат, а 69 хлопців. Поділена на 3 відділи, з яких два мають науку рано, а один пополудні. Дітвора у віці від 7—14 лїт, більшість православнох Українців. При школі устроєно заходом правительственного комісаря Івана Козбура чайню, з якої діти кожної днини дістають чай. До школи ходять дуже пильно, вчать ся гарно, з чого учителька п. Ангелина Гайдучківна дуже вдоволена. Крім викладової мови вчать ся діти початків німецької мови, співу і т. д. Дуже цікаве явище можна запримітити, що в тутешніх дітей більше відваги та смілости ніж у галицьких. Чим собі те явище вияснити, чи впливом війни, чи питомою вдачею*), — не знаю.

Істнуванне школи датуєть ся від 6 падолиста 1916 р., а святочне відкритте відбуло ся з початком грудня (7). Коло основання школи найбільше натрудив ся загално люблений прав.ком. Іван Козбур, прозваний тутешньою нашою громадою „добрим вуйком“. З останніх подій в школі можна згадати про вибраний діточий хор, який на Свят-вечір ходив з колядою до команданта ковельської округи. Старенький командант розплакав ся, як почув діточі голоси, які, не зважаючи на невідраднє економічне положенне своїх батьків, прийшли подякувати тому, хто їм поміч і опіку може дати. Врештіння, які викликав спів того діточого хору, зостануть ся нестертими в усіх там присутних гостей, деяких батьків родин, які колись тої днини чули щєбіт власних дітей, а нині чують його від дітей поневоленого, завоєваного народу.

Школа в Любовени має 120 дітей. Хлопців 70, решта дівчата. Діти в шкільнім році від 7—14 лїт. Поділена на 3 відділи. В двох відділах наука ведеть ся рано, в однім пополудні. Школа істнує від 2 серпня 1916 р., основана заходом комісаріяту У. С. С. у Володимирі Волинським. Учила в ній знана нашої сусільности вчителька п. Савина Сидорович, а почавши від 11 жовтня 1916 р. учить п. Ганна Бігунівна, учителька зі Стрия.

Гарний стан і розвиток шкіл у Матієві й Любовени треба приписати в першій мірі провідницям тих шкіл, себто: п. Ганні Бігунівній, вчительці в Любовени, й п. Ангелині Гайдучківній в Матієві (портрети на 41 стор.).

Як хто спитав би мене про характеристику повищих вчительок яко народніх робітниць, я сказав би коротко:

В них є одна спільна, дуже гарна риса характеру. Вони в своїй праці знаходять повне вдоволенне, виконують її не як платно-обовязкове зайняття, але вкладають в свою

*) Найшвидше треба се пояснити недостатчею тої нужди, яка є в галицькій Україні Р е д.

Евакуовані перед залізничною станцією.

працю ціле своє „я“. Для таких людей найменший успіх се велика річ! — вони бачуть у ній продукт своєї праці й се дає їм повне особисте вдоволення. Вони свідомі, що роблять діло, яке повинні робити, не оглядають ся, що скажуть інші, не шукають ні слави ні похвали.

У нас таких робітників мало. Багато обмежує свою роботу до того, що тільки розписуєть ся про неї — у тій вірі, що творить історію, традицію і т. д. Се безперечно важне, корисне, але мені все нагадують ся слова покійного М. Драгоманова: „Нам треба творити історію“. При всякій народній роботі повинна драгоманівська девіза стояти перед очима.

Але я вертаю до попереднього. До характеристики п. А. Гайдучківної можна подати ось що: Раз питаю я п. Гайдучківну:

„Товаришко, чи Ви не чуєте ся змученою, коли вчите від 8—1 і від 2—4 год.? Сеж понад сили!“

„Ні крихітки!“ — чув я відповідь. „Знаєте, я сьогодні прийняла лекцію вчити дві дівчини німецької й української мови приватно. Прийшли їх матері, почали просити і я не могла відказати ся“.

Поза школою нічого не бачить і не хоче бачити, школа є для неї цілковитим змістом дня.

II. Бігунівна — се уособлення життя й енергії. Життя пробиваєть ся в неї скрізь, у кождім її русі та слові. Все певна себе, ніяка праця не є для неї тяжкою, жадні перешкоди не страшні. Зі всім готова стати до боротьби й не падає в тій боротьбі. Ціле містечко Любовень в огонь пішло-б за своєю вчителькою, а дотичні військові власти поставили любовенську й матієвську школу за взірець усім школам на Волині.

Популярність особи п. Бігунівної така велика, що прозвали її тут „пані на Любовени“.

*

Евакуовані в полі.

В нашій окрузі є поверх 20.000 виселенців із сумежних повітів. Під економічним оглядом положення їх дуже зле. Правда, військовість стараєть ся всіма способами такому становищі зарадити, але ся поміч все-таки замала. — Тисячі згоднілих лиць чекає на їжу, обуву, одіжбу і т. д.

Хоча яка ми бідна нація, все-таки ми не сміємо з заложеними руками дивити ся на нужду своїх братів! Наше суспільство мусить зрозуміти, що від нього ждуть виселенці помочи. Було-б пожаданим кинути серед суспільства голосний клич: „Жертви для волинських бездомних!“ Виключно до сеї цілі призначений комітет, найкраще при „Союзі в. України“, збирав би грошеві датки, як також біле, обув і т. д. та в порозумінню з дотичними військовими чинниками мерції приступив би до діла.

Правда, „Союз в. України“ не раз і не два відзивав ся в своїх виданнях в сій справі, одначе його голос не відбив ся так, як сього ми бажали-б. Неминуче треба в цілій пресі відгукнути ся, а катастрофу буде можна відвернути. Я ще раз звертаю на повищу справу увагу та й зазначую, що як сього не зробимо зараз, пізнійше буде пізно...

Тим нещасним жертвам воєнного лихоліття треба бодай сим способом, найкращим, показати, що вони нам рідні й дорогі та й що галицьким Українцям лежить добробут і горе волинських братів на серці.

Тубільному населенню живеть ся поки-що досить добре, хоч економічні тягари війни сильно й на них відбили ся, та все-таки в найближшій будуччині не грозить нічого, а що дальша покаже, побачимо.

*

Погода в нас погана. Вже й січень настає, а на Волині болото по коліна. Морозу всі тут чекають, як каня дощу в посуху. Треба Вам знати, що як сніг тут топить ся, то баюри виступають зі своїх „берегів“ і всяку комунікацію здержують. Передістати ся з одної місцевости до иншої дуже трудно. Тубільці кажуть, що се ще не велике болото й що воно щойно тоді велике, коли колеса вище звонів у болоті стрягнуть, а коням ніг не видко. Тоді всяка комунікація здержана, а люде сидять по своїх хатах.

Місце постю, початок січня 1917.

Скорпіон.

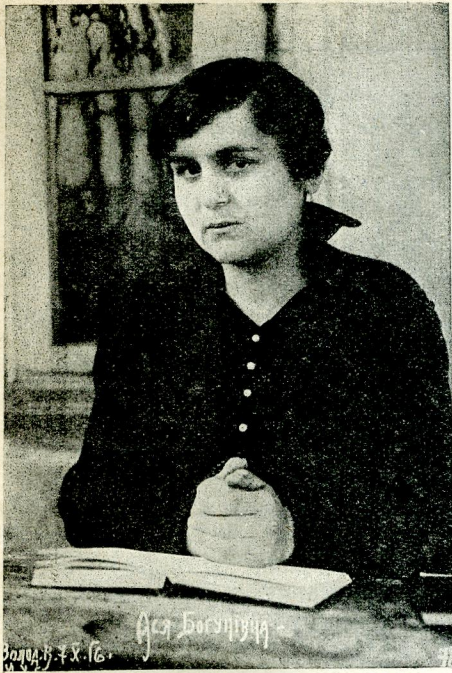
Новорічна щедровниця.

Радуй ся, радуй ся, змльб:
Син нам ся Божий народив!
В чистейкім полі плужейко ходит,
За тим плужейком святий Ілля ходит,
А сам Пан Єзус жито розсіват.
А святий Петро жито волочит,
А святий Павло волики гонит.
Свята Пречиста їсти доносит,
їсти доносит і Бога просит:
„Уродь же, Боже, золотий колос,
Золотий колос, мідяне стебло.“
Ідут женьчики, самі молодчики;
Наставили кіпочок, як на небі звіздочок,
Везут фіройки, яко хмаройки.

Йорданська щедровниця.

Рано, рано на Йордано
В Єрусалимі на престолі
Матка Боска сина породила;
Породивши, іскунала,
Іскунавши, повіяла —
Пемошейки цінносейкі,
Повіячок сам едабний,
Прилавнічок щирозлотний.

Ася Богданівна
4.XI.16.

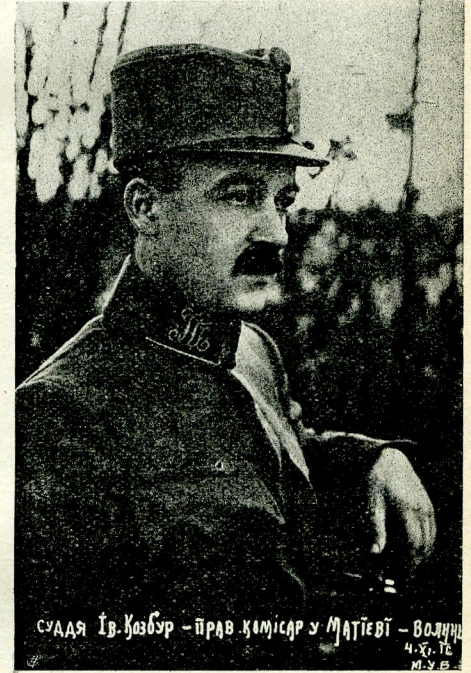
Волинь-Матіїв - Мійська українська школа -
4.XI.16.
М.У.Б.

119

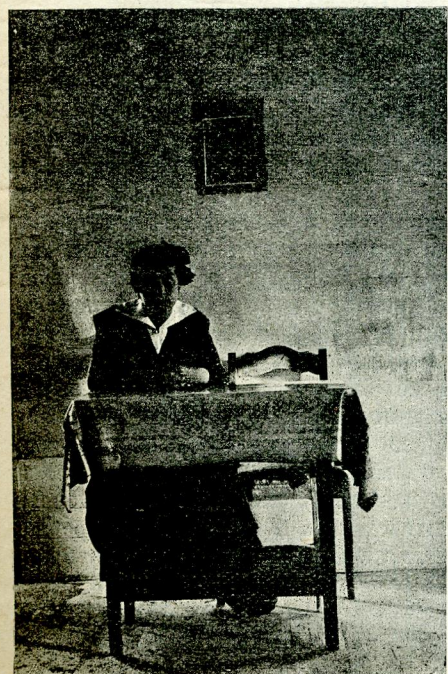

Волинь-Матіїв - 4.XI.16. - Українська церква -

109

Суддя Ір. Казбур - прав. комісар у Матіїві - Волинь
4.XI.16.
М.У.Б.

Анеліна Гайдучківна.

Святоче отворення укр. мійської школи
в Матіїві - 7.XII.1916.

І зійшлися всі святії
 Зо свічками і з трійцями;
 Яли вони сеймувати,
 Як дитятку імя дати.
 Дали ему святим Петром (1-й раз),
 Дали ему святим Павлом (2-й раз).
 Матка Боска не схотіла,
 Матка Боска не злюбила,
 Від престола відступила
 І за те їх не хвалила.
 Дали ему Сином Божим (3-й раз).
 Матка Боска і схотіла,
 Матка Боска і злюбила,
 До престола підступила
 І за те їх похвалила.

Щедровниця 2.

Дай же му, дай же му, Боже,
 Щестя й здорова в тім дому!
 Ци є, ци нема господарь вдома?
 — На боїску є, жито сї віє.
 (На боїску є, татарку* си віє).

(Записав один полонений Українець-Холмщак у селі Ківні, Гірно-погіцької громади, білгородського повіту, від селянки Теклі Лукашової).

* гречку.

В робітні полоненого художника Ю. Б.

Через простір крайів, через пекло боїв
 Під шітучим убранням салдата
 Дорогий ніс він скарб, скарб чаруючих фарб,
 І заніс... аж в неволю, за грати!

Так ретельно ховав, над усе зберігав
 Скарбівницю душі підсвідому,
 І хоч в груді отруйне повітря вдихав,
 Та, здається, доніс нерухоמו.

Затишна, гарна мистецька робітня,
 Диха спокоєм кімнатка мала, —
 Видно, слоди заверюха вєсвітня
 Хвиля докотити своїх не змогла.

В фарбах тишають ся вбоїї стіни,
 Стіни палацу творця, — не тюрми;
 Скорбі — ні рисочки, смутку — ні тїни,
 Міся не найдуть тут хвилі нітьми.

Він над мольбертом — мовчазний, натхнений
 Очі душі в море фарб утопля,
 Порив душі, творчий порив священний
 В лїнії, в барви влітає, втіля.

З мольберту дитина південного краю
 Мов квітка просторих, широких степів,
 Умившись росю, з трави визирав,
 Життє славословить без звуків, без слів.

Знід стрічок-пелюсток на фоні зеленім
 Щасливу усмішку йому посіла:
 „Забудь“ — наче шепче, „що в вихрі шаленім
 Душа твоя довго, так довго була;

Що чулому серцю — танок божевілля?
 Що творчій душі — дикий Розуму твір? —
 В тенетах руйни, насильства, свавілля
 Заплутатись може ми з розумом звір“...

Приковує погляди квітка весняна, —
 Десь в грудях ворухить ся тула німа;
 Т... диво! — Поволі печаль невблагана
 І звідси і тут підступа крадькома.

Здасть ся, листочки — то жалібні тони
 Зітхань переритих далеких степів,
 А вбраннячко — стрічки криваво-червоні —
 То смуги-відомін кривавих років...

Хвилями смутку пливе на ескізи,
 Стіни блідіють, сїріють в тиші...
 Ні, мабуть одзвук великої кризи
 Десь ще лунав в мистецькій душі!...

О. Кобець.

Над Стрипою.*

Спомини.

Вступ.

„Є ріки, що мають імена, ширші від берегів своїх, глибші від своїх ложисі більше рвучі ніж їх спад. До таких рік належать напр. Йордан і Березина: над першим вічно стоять в уяві людства хрест з Розп'ятим, а над другою ходитиме по ночах у мряці таємничий дух тамбура Великої Армії, що потонула в її окривавлених болотах і філях...“

А що стоятиме над тобою, мала, подільська річка з таємничим іменем, що не має значіння в жадній з славянських мов?**) Над тобою стоятиме туга тисячів матерей і родин тих, що погибли на берегах твоїх і в твоїх філях у невідомій порі днів і ночей, у передсмертних болях, яких не влекшувала їм рука близьких. І ще стоятиме над тобою спомин одного народу, що мав у великій війні свій хрест і своє розп'яте, спомин мрії про свободу й незалежність, мрії, мережаної кровю його молодіжи, яку він до бровільно описав на велику війну.

І до того болючого спомину мрії українського народу хочу тут додати кілька сїрих і темних ниточок: може хтось колись уживє їх при відтворюванні понурої картини, яку бачив наш народ в сї дні великого горя.

I. З Нижнева до Монастириск.

(Зміст: В ранній мряці. — Пізнання серед темряви. — В Дністрових дозах. — Спогад рідної хати. — Понтоновий міст на Дністрі. — Хто стоїть при нім на сторожі? — На битім шляху).

То було по відвороті Росіян знад Золотої Липи. Самого відвороту я не бачив, однак безпосередньо по нім вертав я до стрілецьких позицій, що знаходили ся тоді вже над горішньою Стрипою. В Станиславові на двірці довідав ся я, що залізничне получення є тільки до Нижнева, бо великий залізничний міст на Дністрі в тій місцевості зірвали Росіяне й він ще не направлений.

Була год. 2 над раном, як я — з тов. Василем К. і Н., вістунами У. С. С., і ще двома знайомими, одним жовніром тов. Л. і одним польським легіоністом тов. Х., що їхали на відпустку до Бучача, — вискочив з залізничного поїзду на двірці в Нижневі. На дворі було ще зовсім темно і стояла сильна мряка. Від Дністра тягнув холод, що проймав до костей. Студений дощ покрав зрідка й помалу. Ми вступили до двірцевої команди по печатки на свої папери. Вийшовши з яєно освітленої кімнати в ніч і мряку, я ще сильніше відчув її холод. Перед двірцем стояли два порожні вози. Стояли „самопас“, без візників. Ми довго гукали, заки вони появили ся — заспані, напів притомні жовніри. Від них вспіли ми довідати ся, що се військові вози з Монастириск, якими вони привезли до залізниці офіцерів і, як розвиднієть ся, хочуть вертати. Монастириска були нам по дорозі й ми зайняли один віз (на другім примістили ся якісь офіцери, що за нами вийшли з поїзду) та й таки зараз рушили в дорогу.

Мряка ставала щораз густійша й ще темніше робило ся від неї. Дощ то падав, то переставав падати, то грубшав,

*) Доповнення нарисів у Вістнику з 1916 р.

**) Слово „Стрипа“ має значіння тільки в шведській мові, де воно значить: задавити, удушити.

то тоншав, — немов надумував ся, чи йти, чи ні. На якійсь майдані праворуч від дороги почули ми в мряці людські глоси. Ми стали, щоб розпитати, чи де по дорозі не можна дістати що зїсти. Ще ми на возі переговорювали ся в тій справі, як з мряки почув я сильний глос, що викликував — моє назвище. Я дуже здивував ся і запитав, хто мене кличе.

— „Я Брезван з Монастириск! Може приймете мене на фіру?“

З тим чоловіком пізнав ся я в часі віч і зборів. Літа відтоді минули, а він пізнав мене в темряві — по глосі. Так, тут я вже немов удома. І зробило ся приємно на душі, немов від подиху рідної хати. На жаль — на возі не було місця ще на одну особу, бо віз був малий, нас було чотирьох і мали ми багато клунків.

Якоюсь сильно виїздженою, хоч новою дорогою зближали ся ми до Дністра. Коні йшли нога за ногою, хоч і їм мусіло бути зимно. Віз то спадав у глибину, то підносив ся. І тряс і кидав нами немилосердно. Як сюди могла переїхати артилерія, не розумію. Починало невизивно сїрїти, як ми jakimсь диким закрутом дороги, що провадила через високі лози й дуже вогкий ґрунт, дібрали ся вкінці до вузького, тимчасового моста на Дністрі. Крізь лози та мряку видко було слабе, рудаве світло ліхтарки над берегом ріки. В сю мить пригадала ся мені родинна хата й матір, яка сама зостала ся вдома через весь час інвазії. Родинна хата все пригадуєть ся мені чомусь — у вечірнім сумерку, з огнищем, що ніжно блистить з припїчка. Тепер ся пригадка була якась мрячна, немов заслонена занавісою з мряки, пронизуваної довгими каплинами дощу. І видало ся мені, що се недобрий „степ“. І щось стиснуло груди.

При ліхтарці на краю моста стояв жовнір на сторожі біля таблиці, на якій виписано було великими, чорними буквами по німецьки: „Помалу їхати!“ Ми помалу віхали на міст. Він колихав ся під нами й видавав ся дуже довгий. При його другім кінці мерехтіла знов ліхтарка. Довго їхали ми тим мостом. А при його другім кінці на березі побачили ми в світлі ліхтарки 7 або 8 молодих жовнірів, що стояли рядком біля понтонів. Дивлю ся, — а на їх шапках синьожовті відзнаки.

„Ви українські стрільці?“ питаю.

— „Стрільці“.

„А що ви тут робите?“

— „Понтонів пильнуємо.“

Відки вони тут взяли ся? Як вони тут вкрутили ся? Віз почав нами знов кидати й група стрільців зникла в ранній мряці.

Ставало щораз видїйше. Ми віхали на битий шлях, добре відомий мені з давнїйших часів, і вже скорше поїхали наперед. Тут і там бачили ми знищені хати, слїди пожежі. Але на загал села були розмірно мало знищені. Тільки люде якїсь залякані й тихі-тихі. Так доїхали ми до Монастириск. Містечко сильно знищене. Я вступив до старенького пароха П., знайомого ще зперед війни. Опісля одержав нову фіру в маїстратї й, не спочиваючи, рушив до Бучача.

II. До Бучача!

Зміст: Дїйсність, що не мала здійснити ся. — Як оживає мертвий спомин — Пробі аналізи завзятости війн і бїтв малих держав. — Почутте радості з життя в звязку з обороною землі, на якій вирло. — Запорошений спомин з хлопячих літ. — Душа як музей. — Дїйсний поет про родинне місто. — Бучач в часі війни).

Кождий горбок на шляху, що зближав мене до родинного міста, кожде роздоріжже й кожде дерево при дорозі викликували дивне вражінне: якоїсь дїйсности, що ніколи не мала здійснити ся. По зайняттю Львова та здобуттю Перемішля втратив я надїю коли небудь побачити родинні сторони. А тепер виринали вони переді мною, як фата моргана. Похоронена думка про них лежала ще мертва в душі. І довго не могла ожити. Я на силу прикликав її до життя, пригадуючи собі, як малою дитиною бігав і ходив сим шляхом. І нараз — почутте дїйсности ожило так сильно, що мені прийшло на думку: Тут — і тільки тут я радо поло-

жив би житте в обороні сього кусника землі. Я почав аналізувати се почутте. Там, де людина родила ся і виротала, знає вона звичайно найдокладнїйше кожду стежину й, що важнїйше, пам'ятає, як від слабосильної дитини розвивала ся на тїм куснику землі, як росли й міцнїшали мязи її нїг, як непоборні колись перешкоди ставали для неї щораз меншими й меншими, аж поки вона не почувала ся паном сього простору та з роскішю „брала“ ті колись непоборні перешкоди, кажучи собі:

„W piersi błyszczące szczęście mam,
Serce płomienne, świeże, silne!“

Хто поза родинною місцевістю міг в життю щиро кликнути такі слова?

З тим кусником земного простору звязане в людині те, що називаємо радїстю з життя, і то найсвіжїйшою радїстю росту, розвитку, розбуяння. Тут, де вперве будив ся дух людини, проявляєть ся він опісля з особливою живїстю. Тут він пригадує собі, як перший раз почав розрізняти спів пташок і шум води, краску квітів і неба в ріжних порах дня і ночі, запах землі та її плодів: бо зразу все те зливаєть ся у дитини в одну цілість, відмінну тільки від домашньої обстанови й атмосфери. За тим психїчним „divide“ йшло „impera“, йшло почутте сили та її зросту. І сим звязком спомину першої психїчної власти — пізнання довго опісля тїшить ся ум людини, тїшить ся напів свідомо, напів інстинктовно. Мені здаєть ся, що старогрецька легенда про Антея мусіла повстати в умі людини або групи людей, що вертали з чужини в рідні сторони. А хто ще в тїм місці мав постїйну родинну домівку від ряду поколінь, у того звязок з тим куснем землі ще сильнїйший. Він інстинктовно сильний, атавістичний. Тут зрозумів я завзятте, з яким відбували ся війни й битви між поодинокими старогрецькими й італїйськими містами. Член великої держави не може мати подібного завзяття.

Серед таких роздумувань побачив я бічну дорогу поїд гаї, якою йшов я колись малим хлопцем пізною і студеною, але сухою ще осїню. Зимний вітер свистав полями та дзвонив галуззем придорожних дерев і сїк мов батогами в очі й лице, підіймаючи час до часу густі тумани курави. Від того спомину я струс ся цілий. І дїйсна студїнь пройняла мене. І весь обрїй покрив ся туманами курави — такими самими, як тоді. Дивна та людська душа: десь у забутім закамарку ховає спомин, як запорошений фїльм, аж прийде час, хвилинка, яка торкне ту далеку комірку — зачїпить її jakimсь гачком і витягає перед очі душі той давнїй спомин серед нових обставин. Кожда людина має в душі власний музей, менше або більше багатий, менше або більше ріжноманїтний і найріжнїйшого роду, з без порівнання більшими ріжницями нїж напр. музеї віденські та стокгольмські. І те саме почутте, що захоплює людину, яка відвідує музей, має також людина, що переглядає власний музей: се почутте втоми. Чому? Мабуть ізза того, що людська душа не в силі рївнотчасно переживати дві дїйсности: теперїшню й минувшу, які ще до того викликають звичайно й прочування щодо будуччини. Тоді душа розсипаєть ся, зразу в тих трьох напрямках, опісля в незлічену скількість напрямів — розсипаєть ся і слабе, перестає загалом відбирати вражіння і пропадає, забуваєть ся в природі.

В такім стані побачив я по довгих місяцях своє родинне місто — цілий музей споминів. Здаєть ся, що людський ум має в собі якусь своєрїдну пружливїсть, яка спричинює дивну на перший погляд появу: що „розсипуванне душі“ наступає тільки під натиском деякого тягару, а як той тягар більшає, душа знову стягаєть ся і реагує. Реагує всїяко: скептицизмом супроти власних почувань і думок, порядкуванням їх і т. ин. В такі хвилі приємно пригадати собі, що десь колись хтос переживав подібні почування. І хай ті його переживання читали ви в якїмсь старім, неестетичнім виданню, на пожовклім папері, — то тепер ви забуваєте про се й памятаєте тільки зміст тих переживань, памятаєте так виразно, якби вони були вогнем вижарені у вашім мозку. Так пригадав ся мені поет народу, інтелі-

генція якого натерпіла ся більше ніж інтелігенція якого небудь иншого європейського народу — з виїмкою ірландського. А терпінне свідомої людини чи верстви надає їй творчості фосфоричного блиску та смутку. Бо всяке терпінне се завмираннє чогось у душі.

Таким фосфоричним смутком визначаєть ся творчість згаданого поета в поезії „Rodzinnemu miastu“.

Pozdrawiam ludzi, co mnie dzieckiem znali,
Gaje i łąki i pola pozdrawiam
I zatrzymuję się nad każdą miedzą,
Gdzie złote mary lat dzieciennych siedzą.

Так, старе народне повіре каже, що перед смертю душа людини вертає перебути шляхом свого життя, щоб попросити все, що їй було дороге, та в останнє побачити місця, де живійше було її серце. І так доходить аж у діточі літа й до родинної оселі. Сурогатом того легендарного сумного переживання являють ся до якоїсь міри кожді відвідини родинних сторін, залежно від віку й настрою.

Stary park na mnie z zdziwieniem spoziera,
Pytając: „Co to za przechodzień błądy?“
I nawet mury wahają się szkolne,
Rozpoznać we mnie swe dziecko swawolne.

Скільки в тих мурах нищать молодіжи за те, що вона жива й „доказує“. Витривалість педагогів у тім напрямі просто імпонуюча: від століть загально відомо, що тільки свавільні, непосидючі діти доводили до чогось в пізнійшій життю, але не зважаючи на се, такі типи нищать ся всіма можливими способами — не раз за найневинніші речі.

Chociaż przechodzę około okienka,
Pod które dawniej zbliżałem się z drzeniem,
Już w niem nie siedzi figlarna panienska,
Co była pierwszej miłości marzeniem.
I tylko gżemsy opuszczone sterczą
I patrzą na mnie dziwnie i szyderczo.

Відзиваєть ся обсерваційний змісл, а саме його аналізуюча, розкладова частина, яка характеризує дозрілу людину.

В таким настрою вїхав я до Бучача, думаючи над тим, як польська культура захоплює й різбить ріжні прояви життя. Старі руїни замку, в яким наш Дорошенко заключив такий догідний мир для України, застав я ще більш розвалені ніж передтим. „Палаповий“ міст завалений. Середмісте спалене зовсім. Часть передмістя також. Іронія долі спричинила, що московські війська, подаючи ся, спалили майже всіх москвофілів...

Народ переляканий, особливо Жиди.

(Кінець буде).

Др. Осип Назарук.

Огляд воєнних подій.

Останні дні не принесли ніде значнійшого пересунення бойової лінії на ріжних теренах війни. Тільки на румунських побовищах воєнні події розвивали ся дальше своїм темпом, зазначивши ся новими поразками російсько-румунських військ.

На східнім російським фронті приходило ледви в кількох місцях до малих боїв чисто місцевого характеру. Воєнні звідомлення донесли про такі бої м. ин. в просторі Зборова й на захід від Станиславова. Найновіші звідомлення доносять про більший наступ Росіян на доволі широкім фронті на захід від дороги Рига—Мітава. Наступ підготвила сильна діяльність артилерії. Над рікою Аа повело ся Росіянам здобути дещо простору, на инших точках їх відперто. 8 с. м. поновили вони там знову свої наступи й посунули ся дальше вперед.

По проломі російських сил у Семигороді поступали німецько-австрійські війська армії архикнязя Йосифа, будучи в беззастанній боротьбі з противником, все дальше й дальше вперед. У роєнних звідомленнях підчеркнено, що на фронті армії арх. Йосифа панують від довшого часу великі сніжні заметілі й нечуване зимно. Не зважаючи на се, союзні війська відкинули Росіян в долині Путни й Сусіти та зайняли дещо простору, а над горішнім Касіном увінчали ся їх наступи новими успіхами, хоч Росіяне старали ся тут не допустити до них своїми протинаступами. Зрештою воєнні операції сеї армії були в повній звязи й одноцільности з подіями на инших румунських фронтах.

В минулім тижні здобули війська центральних держав і їх союзників нові значні успіхи на головнім підтеперішню пору полі бою в Румунії. Се поле бою має тепер превелике значінне й на нього спрямована увага всіх воюючих держав. В останніх днях очищено зовсім Добруджу так, що вона належить тепер в цілості до союзних держав. Та не тільки се. Війська сих держав здобули такі мостові укріплення, як Браїлу й Фокшані, і сям подвигом відкинули Росіян, які одинокі боронять тепер Румунії, за Серет. Що се успіх великої ваги, не треба й говорити! Попри значні простори в терені стратили оборонці Румунії знову багато полонених і немало припасів муніції. (При одній тільки здачі Фокшані стратили вони коло 4000 полонених і 3 гармати). Тепер відступають російсько-румунські війська на цілій лінії назад і таким робом брама до Молдавії відчинена. Найновіші депеші доносять, що війська центральних держав стоять на 8 кілометрів перед Галацом, який вже острілюють. Які страти в людським матеріалі потерпіла досі Румунія, видно найкраще з останньої загальної румунської листи страт, з якої виходить, що вона стратила 2/3 своєї оружної сили в убитих, ранених, полонених і загублених. Ось чого дожило в таким короткім часі недавно ще цвітуче румунське королівство! Найновіші воєнні успіхи центральних держав у Румунії не дозволяють ще робити остаточних висновків про дальші воєнні операції на сїм побоевищі. Одначе не завадить зазначити, що німецька державна преса, яка має звичайно найкращі інформації про всякі події, налякує зовсім недвозначно про воєнні події небувалої ваги на Балкані, які матимуть місце вже в найближшій будучині. Якого роду будуть сі операції та в яким напрямі вони звернуть ся, наразі не знати. Часописні звідомленці сумнівають ся, чи Росіяне зможуть довше удержати ся на лінії Серету. Розв'язку сього питання принесуть вже мабуть найближші дні.

На західнім терені війни не згадують вже від трьох тижнів воєнні звідомлення обох сторін про бої над Соммою. Бої покінчили ся там справді. В часі сього спокою Німці укріпили свіжо свої оборонні становища, що місцями находили ся лиш в розстріляних ровах і ямах від гранат. Тепер вибудований там на цілій лінії знов ряд окопів, у передній лінії навіть з дротяними запорами. Становища Німців сильніші ніж 1 липня 1916 р., бо за першою лінією виставили вони більше ніж десять дуже сильних, старанно укріплених нових ліній. По більшій наступі Німців на французькі становища проти гори 304 і на полудневім склоні „Мертвої Людини“, що мали місце ще 28 грудня м. р. й увінчали ся для нападаючих деякими успіхами, затихло і на західнім березі Маси. Тепер на цілім західнім фронті панує розмірна тиша. Тільки в області Іперн і коло Аррас приходило до частинних наступів Англіїців, які заломили ся в огні німецьких гармат і скоропалив. Під сю пору працюють у Франції над відвіженнем французької армії, а в Англії задумують скликати „державну воєнну раду“, яка мала-б подати основи до дальшого ведення війни. На днях знову відбула ся в Римі воєнна рада представників держав порозуміння, про яку широко розписують ся часописи. Догадують ся, що раджено там над великою офензивою держав порозуміння, яка мала-б рішити сю війну. Ся рада замітна ще тим, що коли з Франції, Англії й Італії були на ній президенти міністрів і шефи генеральних штабів, то з Росії брав у ній участь

тільки генерал Галіцін, а з Бельгії, Сербії, Чорногори й Румунії не було зовсім нікого.

На інших фронтах, а саме на італійським, македонським і турецьким, поминувши незначні бої артилерії та дрібні місцеві наступи поменших відділів, не було ніяких замітніших воєнних операцій.

Після відкинення мирового пропозиції центральних держав прийшло до ще більшого загострення війни підводними суднами. Тепер нема дня, щоб не затопили якогось корабля держав порозуміння німецькі підводні судна. На днях затопило німецьке підводне судно „У“ в Егейським морі французький лінійний корабель „Gaulois“ (11.300 тон). Се саме судно затопило в Середземнім морі англійський наладований військом корабель „Іверню“ (14.278 тон) і ще один зоружений транспортний корабель (6000 тон). I. H.

Мої гості на минулий Новий Рік.

(Картка з записника).

Шостий місяць сидів я на альпійських скелях. Мав свій барак, де крім мене мешкало ще двох товаришів. На Новий Рік лишилися ми вдома, хоч запрошено нас у доли, в товариство. По полудні волочилися на скелях, а ввечері один сидів і читав, а другий щось підспівував, коло 1/2 9 год. опинився в „ліжку“ й читав якусь книжку.

Нараз почули ми в сінях дуже непевні голоси, якісь уваги в московській і українській мові. Відчинилися двері й показався „фельдфебель“ з прибраною кольоровим папером і патронами смерічкою, а за ним всунулося непевним кроком дванадцять полонених Москалів. Ми здивувалися, вони виповнили маленький простір нашої буди; найстарший з них, як опісля показалося, російський цугсірер Никола Николаевич з куреської губернії задиригував дванадцяткою яко справжній диригент „Многая літа“. При тим на акомпанімент свистав один з полонених таким прошибливим голосом через зуби, що мені пригадалися звуки якихось диких татарських свиставок. І дійсно був він дець з Туркестану. По „Многая літа“ заспівали на московську мелодію „Ой, ходила дівчина беріжком“, а в її такт трьох з них зачало перед нами гуляти козака. Як побачив я таких чесних гостей, зліз з моєї причі, ввійшов між них і далі співали ми вже разом. Один з моїх товаришів, Чех, незлий скрипак, зачав до того потягати на скрипці й наша буда гуділа, наче відбувалося яке чортівське весілля. Другий мій товариш, мадярський Румун з Араду, витягнув зпід ліжка дві пляшки сливовиці, щоб колядників відповідно прийняти, й вищукав папіроси. Аж тоді зачали вони на добре співати. Одна пісня за другою.

Никола Николаевич, що випив від одного замаха два поважні стакани сливовиці, виказав справді диригентський талант. Сам співав, присідав і кричав, махав руками, що аж небезпечно було коло нього стати, бо високий був, мабуть на два метри, а кремезний, як дуб. Сливовицю пив, як воду.

Я спитався, чи є між ними Українці. Було чотирьох. Як побачили, що я знаю по українськи та що з ними разом співаю, втішилися дуже та стали сміливіші. Лиш Николу Николаевича здивувало се дуже, що я по українськи знаю. Як побачив, що я говорю з одним з колядників з полтавської губернії, розложив руки й крикнув: Дивіться, той хахол і той хахол!

Як уже з годину поколядували, доволі сливовиці випили та й закурили, виступив один з них і дяківським голосом з незвичайною повагою крикнув: „Його благородію, нашому командантові пану поручникови многая літа!“ Співано се щораз вищими тонами, а „многая літа“ було певно високе „h“ або „с“. Тоді всі підхопили мелодію „многая літа“ й кожного з нас підносили до гори, а сей, що знав свистати через зуби, видавав прошибливий звук, який в ушах лишився на кілька днів.

Ще заспівали кілька пісень, а опісля знову найстарший з них заспівав тим самим поважним, церковним

голосом: Його Високости, цісареві Франц Йосифови — „многая літа“, а за ним незвичайно поважно разом з нами цілий хор. Ми подякували їм за се, а вони втішені співали ще жовнірські й народні українські та російські пісні.

Коли прощалися, дець коло 12 год. вночі я подарував Українцям одного Кобзаря, декілька книжок „Союза“ та примірники „Українського Слова“, чим вони дуже втішилися. Цілий вечір був дуже веселий і повний оригінальності.

Волод. Гадзінський.

Відокремлення Галичини в голосах французької преси.

Маніфест про відокремлення Галичини подали газети та-ки 5 падолиста, однак швайцарські журналісти ніби не осмілювалися коментувати його зразу. Зайнялися маніфестом польської незалежності. Перші проби розглянути в факт і оголошення відокремлення Галичини принесли не швайцарські, але паризькі часописи з Le Journal і La Patrie на чолі, обидві з дня 6 падолиста. Сі дзєвники головню спинають ся на двох точках: поперше пишуть, що се німецька „штучка“ невисокої вартости, подруге пояснюють се мілітарним становищем австрійського війська, яке потребує людського матеріалу. Le Journal називав напр. заповіджене відокремлення Галичини ілюзоричним, яке нічим не визволяє країни зпід австрійського ярма. Інші також не певні, але говорять все іронічно. Навіть звать сей розпорядок „карою імператора“.

Найближшого дня газети вже більше загомоніли. Наводять за Гавасом правдивий текст відручного письма до президента міністрів і спинають ся з цікавістю, який саме настане режим у сій „автономній провінції“ (La Dépêche de Rouen з 7 падолиста). „Коли Галичина одержить власний парламент і не висилатиме послів до Відня, се значить, що Німці одержуть побіду над славянським елементом. Але тоді Австрія еволюціонує до федералізму, що приведе її до необхідности подібне вчинити з Чехією й іншими країнами“. „Загалом — пише Le Petit Parisien (з 7 падолиста) — се лише гіпотетична будова й тільки воєнні події та дипломатичні переговори вияснять будуче положення габсбурзької імперії“. Ю. Клемансо в своїй L'Homme Enchaîné з тогож дня пише в передовій п. з. „Польська рекрутація“ ще яснійше: „Ніяке оголошення незалежної Польщі не може бути поза згодою Росії“. „Найцікавіше те, що нове королівство не має границь, досі незваний випадок в історії. Але се ніщо. Після Лувену й Реймса німецький геній все робить винаходи. Ще недавно він зовсім справедливо відкрив, що Малороси не Москалі. Тепер ми маємо їх найновіший винахід“. Інших голосів не варто наводити. 8 падолиста несподівано наспіли телеграми з протестами Українців і французька преса жваво хопила ся за новий аргумент. Майже всі газети без виімки подали з великою охотою український протест. Цікаво одмітити, що й сього разу (порів. живі відгуки французької преси на статтю полковника F. Feyler-a в Journal de Genève з 1915 р. з приводу можливого походу на Київ) паризька преса скорше довідала ся про сей факт і енергічнійше його використала ніж неутральна.

Найперше Le Matin (Париж, 8 жовтня) подає з Цюриху депешу від власного кореспондента, що „представники українських партій протестують“, і також вислід конференції президії Загальної Української Ради в президента міністрів Кербера, після якої „представники українських партій енергічно запротестували проти нарушення австрійським правительством внутрішніх прав Галичини тим, що ставить її в нове положення, таке несправедливе з огляду на інтереси української нації“. Аналогічні протести подали ще 15 інших найвпливовіших газет, усі з Франції та здебільшого під однаковим заголовком: „Українці против автономії Галичини“. „Українським послі іменем свого народу протестують проти всякої реформи Галичини, заявляючи, що в сїм криєть ся небезпека для української нації, а також поважна невігода для австрійської монархії. Вони протестують також проти якої

будь реформи, проклямованої без згоди українського народу". Так пишуть соціалістична L'Humanité, офіційна La Dépêche de Toulouse, L'Oeure (Париж), La République Française (Париж), Journal des Débats (Париж), La Lanterne (Париж), La Petite Gironde (Бордо) й багато інших.

Найблизшого дня газети приносять звістку, що президенти Українського Клубу й Загальної Української Ради уступили тому, що „проклямування спеціального положення Галичини наносить тяжкий удар історичним правам українського народу. Українська нація ніколи не згодить ся на окреме положення Галичини під польською управою“. Так більше менше пишуть усі без виїмки швейцарські газети. Навіть така ворожа національному рухови та спеціально Українцям, як популярна женецька La Suisse, не забарила ся подати вище наведений уступ. Як куріоз занотую, що Journal de Vex з провінціального містечка кантону de Vaud містить аналогічну заяву під рубрикою „Росія“ й далі „Українці протестують“, не здаючи собі очевидно справи в того, що дія відбуваєть ся поза межами Росії, хоч і в межах того самого народу.

Рівночасно в ранішніх виданнях з 10 падолиста газети вже друкують витяги з резолюції Українського Парламентарного Клубу, які читаємо й в деяких паризьких органах: Le Matin, La Bataille, L'Action і інших. Скрізь імя Україна й українського народу виразно ставить ся. Так Le Progrès (Ліон) подає замітку „Україна й Галичина“, L'Humanité „Непорозуміння між Українцями й Поляками“, Gazette de Lausanne передруковує одночасно заспокоюючу звістку за Reichspost, що Українці матимуть в автономній Галичині забезпечені національні права. Натоміць L'Echo d'Alger з Альжиру за паризькою Paris—Midi (10 падолиста) згадує, що „д. Левицькому, послови України, гр. Штірк кількома наворотами протягом війни й останній раз 10 жовтня дав зрозуміти, що східна Галичина буде автономною провінцією в короні, але з українською адміністрацією“. Знов інші французькі часописи подають пояснення майбутньої концепції Галичини за німецькою пресою: Le Journal (Париж) за Strassburger Post, Le Petit Comtois (Besançon) за Zeit, La Tribune de Genève за Münchner Neueste Nachrichten і т. д. Інші міркують, які то наслідки матиме для інших народностей славянських Австрії (Le Progrès de Lyon, La Liberté). Пан Demailly в Le Gaulois (Париж, 11 падолиста) пише за соціалістичною Arbeiter Zeitung так: „Українці з Галичини почують себе zagrożеними положенням краю під спеціальним режимом. Тут на місці буде вияснити, чи є рація для такої реформи, але безперечно ясно, що положення Українців не можна урегулювати в Австрії в той час, як польське питання, і що надану автономію одній нації треба необхідно доповнити автономіями для інших народів. Щасливо переведена реформа ставить питання автономії народів Австрії, питання величезної ваги“. Тогож 11 падолиста газети (Le Matin) приносять вістку про заснування „Української Парламентарної Репрезентації“ з послом Романчуком яко головою.

Paris-Journal (12 падолиста) в статі про Польщу пише: „Сей привід польської автономії не задовольняє нікого: Поляки не признають її без Кракова й Познанщини, з другої сторони Русини й Українці не хочуть бути влучені до нової комбінації“. А Journal des Débats (Париж, 12 падолиста) в статі про „Рух в Австрії“ пише: „Наслідком проклямування автономії Галичини настало велике замішання поміж національними сторонництвами Австро-Угорщини й особливо серед Українців, Чехів і полудневих Славян“. Далі говорять ся про становище ріжних парламентарних партій у звязку з „майбутніми широкими реформами, до яких автономія Галичини є лише прелюдією“.

За тиждень знову багато паризьких дневників пишуть про спільне засідання Українців з Словаками: Le Siècle (Париж, 20 падолиста) і L'Action (Париж) подають сю вістку під заг. „Поновлені нації“ й пишуть за телеграфічним бюром Гаваса про „нараду славянських партій Австрії

з виїмкою Поляків“. Інші газети, як Le Lyon Républicain (20 падолиста) й інші містять нотатки на тему спільних виступів „Українців і Словаків Галичини“ (так!).

Нарешті швейцарські часописи одержали наведений в німецькій пресі маніфест (d'après la censure так і пишуть) Української Парламентарної Репрезентації й наводять з нього більші витяги. Так Gazette de Lausanne з дня 22 падолиста подає під рубрикою „Польща“ дещо з перекладу на 42 рядки, а La Tribune de Genève з тогож дня окремою заміткою на 72 рядки петіту. Паризькі газети, оскільки відомо, ще нічого не оголосили. Очевидно рішили надто не зацікавлювати своїх читачів таким, хоч і міжнароднім, та мало ще актуальним питанням, як українське. La Dépêche (Льозанна, 23 падолиста) подає за Nouvelle Presse Libre, що „Поляки з Шлеску оголосили декларацію, в якій говорять, що автономія Галичини шкідлива для їх національного розвитку“.

Тепер зі сторінок французької преси знову щезло імя України. Коли говорять про Галичину, подають як окрему провінцію без поділу на її етнографічні межі. L'Information (Париж), La Lanterne (Париж), Le Bonnet Rouge (Париж) і інші з дня 27 падолиста під заг. „Автономна Галичина“ подають власні телеграми з Цюриху з міркуваннями про те, як можна уладити адміністративне правління Галичини. Газети друкують зміст відомого проекту поділу Галичини на 7 департаментів: 3 західних польських, 2 східних українських і 2 центральних мішаних. Ближше не займають ся сим. У відповідь на сі відомости La Tribune de Genève з дня 7 грудня, що останнім часом охоче дає місце українським вістям, спростовує сі поголоски й пише, що „ніодин український політик не міг подати такої недотепности. Українці, як показує їх останній маніфест, держать ся того погляду, що проклямування спеціального положення Галичини лише шкідить українському народови, бо віддає його польській більшості краю. Українці домагають ся тепер, як і завжди, щоб східну Галичину відокремлено як автономну австрійську провінцію“ (так!).

Як бачимо, французька преса, цілком зрозуміло, спішить використати всяку подію, що служить близько чи далеко її боротьбі з ворогом і так легко й охоче мовчить, коли приходить ся обороняти справедливе поводження противника проти свого спільника.

Вона піддержує іредентичний чеський, сербський або італійський рух. Коли ж справа торкаєть ся вимушених (міжнароднім положенням) полекостей для українського населення в Росії*), як те може наступити в разі дозволу на зрівнання прав української мови в шкільництві, особливо в зайнятих частях, так тут ся преса мовчить, як німа. Лише швейцарські дневники подали звістку про дозвіл на заснування української середньої школи в Києві або Лубнях. При тім незалежні La Tribune de Genève (6 падолиста) й La Revue (Льозанна, 5 падолиста) ясно зазначили сю вістку, перша під заг. „Заснування в Києві української гімназії“, друга — „Уступка Україні“. Gazette de Lausanne яко більше франкофільська подала сю телеграму телеграфічного бюро „Вістник“ серед „російських новинок“. Паризькі навіть не згадали про се. Так само про дозвіл вчити на українській мові в народніх школах в зайнятих частях Галичини й Буковини подали навіть без згадки про українське населення. Journal de Genève (20 падолиста) подає навіть під таким заголовком: „Російські власти й польська школа“. Може вони й мають рацію!... В кождім разі журналісти зрозуміли, що Росія, коли дасть якісь полекші українському рухови, то під загрозою розвязки польської справи за ціну москвофільства, очевидно, політичного, коли загалом можна поважно думати про російські реформи.

Льозанна.

Б.

*) Може тут Франція боїть ся ослаблення могутости свого спільника центробіжним рухом такої ріжноплемінної держави.

Вісти.

Адміністрація просить усіх тих, що прислали гроші на календарь Союзу визволення України перед виходом його з друку, надіслати їй негайно свої теперішні адреси, щоб можна було їм вислати „Памяткову книжку—календарь на 1917 р.“

До відома всім полоненим, хто замовляв книжки: Адміністрація видань СВУ просить вибачення за спізнену висилку книг полоненим, хто замовив книжки перед Різдвом і в часі свят. Се спізнення викликани припиненням воєнною цензурою висилки книжок аж до 15 січня, завдяки чому цензура відмовила ся приймати книжки від Союзу. Після 15-го січня книжки йтимуть далі і всі, хто замовив, одержать їх незабаром.

Дальші вісти про митрополита Андрія гр. Шептицького. Для дискусії над інтерпеляцією Думи в справі митрополита гр. Шептицького назначив міністер внутрішніх справ Протопопов заступником правительства, уповноваженим забирати голос, Харламова, директора департаменту духовних справ чужих віроісповідань.

— По інтерпеляції в Державній Думі в справі митрополита Андрія гр. Шептицького міністерство внутрішніх справ приказало перевести митрополита в Ярославль, де його помістили в приватнім домі під домашнім арештом. Засоби на удержання митрополита дає зі своїх сум міністерство внутрішніх справ.

— Петроградське націоналістичне „Новое Время“ доносить в ч. 14638 з 17 XII 1916, що в звязку з внесеною в Думі наглою інтерпеляцією про митр. гр. Андрія Шептицького буде дискусія на найближшій засіданню „Галлрусского Общества“. Яко бесідники зголосили ся гр. В. Бобринский і Д. Вергун. Вони мають давати „інформації“ про діяльність митрополита. Особи вже вказують, які се будуть інформації.

— В звязку з інтерпеляцією в справі митр. гр. Шептицького в Думі є в петроградськім „Дні“ ч. 336 така замітка: В Синоді говорять, що духовна управа не брала в справі засланя жадної діяльної участі. Вона визначила тільки в Суздалі для нього поміщення, а само засланне переведено на основі жадання иншого уряду.

Зїзд холмських утікачів. У Москві закінчив ся зїзд членів холмського Свято-Богородичного Брацтва, який радив три дні в мурах ставропіпьяльного, Воскресенського або инакше т. зв. Новоерусалимського монастиря. Предсідателем зїзду був управитель холмської епархії, єпископ Серафим. Між почесними членами зїзду вичислені: бувший губернатор холмської губернії, опієля обер-прокурор Св. Синоду, член Державної Ради, Волжин, теперішній холмський губернатор М. Савелів і ин. Зїзд радив головню над положенням православних холмських утікачів і над умовами евентуального повороту в рідні сторони та між иншими рішив, що холмшаків неправильно називають „утікачами“. Вони не втікачі, а виселенці — тому, бо воєнні власти виселили їх свого часу ізза стратегічних причин. Зрештою їх положенне дуже сумне. Найбільше Холмшаків поселило ся в казанській і самарській губерніях. Рішено відкрити при брацтві бюро помочи для холмських втікачів. Вибрано нових почесних членів брацтва і між ними: московського митрополита Макарія, академіка Соболевського, проф. петр. духовн. академії Жуковича й ин.

Втікачі з брідського повіту на Волині. „Кіевская Мысль“ доносить із Житомира: „Тернопільський губернатор повідомив волинського губернатора, що з брідського повіту має виселити ся 3000 втікачів, і просив прийняти їх у волинську губернію. Волинський губернатор порозумів ся з волинським комітетом всеросійського земського союзу й повідомив тернопільського губернатора, що втікачів можна прийняти й розселити в новгород-волинськім і житомирськім

повітах. Тернопільський губернатор просить вислати провідників для супроводу втікачів на місця їх розселення.“

Викуп острова Хортиці — колишньої Січи. Город Олександровськ заключив з Німцями-менонітами умову щодо набуття на власність острова Хортиці, колишньої Запорозької Січи. Набуто всього 2500 десятин по 300 карб. за десятину.

Переименованне Бендер. „Рѣчь“ доносить з Кишинева під датою 7. XII.: Бендерська повітова земська управа рішила поставити на найближшій черговім засіданню всесенне поробити на найвищій місці заходи, щоб дано дозвол переименувати місто Бендери староукраїнською назвою — Тягин. Нинішня назва міста — турецького походження.

Управа залізниць зайнятих частей Галичини й Буковини. Залізницї зайнятої Галичини й Буковини виділено з управи південно-західних залізниць в осібну адміністративну одиницю з осідком в Чернівцях. Директором назначено інж. Кирилловича.

Нова повість Гоголя. Член Пушкинського товариства при петроградськім університеті, Ю. Оксам, працюючи в архіві цензурного комітета, найшов в нім незнану цензурну відбитку повісти Гоголя п. з.: „Кривавий бандурист“. Сю повість заборонив друкувати в 1834-ім р. цензор Никитенко, але її часть таки вийшла у світ п. з. „Бранець“. Тепер, очевидно, можна буде надрукувати повість в цілости, вона написана перед „Тарасом Бульбою“.

Білоруські часописи в Петрограді. „День“ доносить, що група білоруських журналістів і суспільних діячів у Петрограді стала видавати від падолиці два білоруські часописи: „Дзянінцу“ — гражданкою і „Світоч“ — латинкою. Обидві часописи — тижневники; вже вийшло кожної по 3 числа.

Новий польський денник у Києві. Як доносить „Кіевская Мысль“, польський письменник І. Замараєв—Урсин одержав дозвол на видаванне у Києві нової щоденної часописи в польській мові п. з. „Gazeta Narodowa“. Нова газета має бути конкурентним органом дотеперішнього вшехпольського органу: „Dziennik Kijowski“. Редактор Замараєв-Урсин вже видавав знаний двотижневник п. з. „Kłosy Ukrainskie“.

А де Українці? На шпальтах „Kurjera Lwowskiego“ обраховує „професор“ львівського університету др. Е в г е н Р о м е р число Поляків і способами, практикованими тільки польськими „ученими“, зокрема з львівського університету, начислює 28,324,000 Поляків. „По Москалях, Німцях, Англіїях, Французах і Італійцях — верзе польський „учений“ — ми є шостим з ряду народом з назвою, ролею в політичній історії та загальній культурі. Інші народи Європи в порівнанню з польським далеко слабші чисельно. Сьомий з ряду народ Еспанці числять тільки 20 мільонів, восьмий Румуни небагато понад 12 мільонів.“ Одно з двох: або Українців нараховує „професор“ Ромер менше ніж Румунів, або враховує їх між Москалів. Від „учености“ „професора“ Ромера не можна вимагати відомостей про другий найбільший славянський народ — український.

Розстріл російських салдатів у Франції. „Соціалдемократ“, Центральний Орган Російської Соц.-Дем. Роб. Партії, сповіщає в ч. 56, про розстріл у Мальті в осьмох російських салдатів „3-го Особого“ піхотного полку. Розстріляно їх за вбійство в Марселі команданта сього полку, полковника Кравзе, з пімети за знущанне й жорстоке поводженне з салдатами. 30 салдатів сього полку відіслано під конвоєм до Росії. Кажуть, що їх засуджено там на вічну каторгу.

Комітет українського учительства пересилає нам отсей запис з просьбою помістити його у „Вістнику“: До Народного Учительства! Вже другий раз прогнав нас ворог з рідного краю і другий раз розсипало ся Народне Учительство Галичини й Буковини по широкій Австрії. Відгуки їх товариського життя й громадської праці доходять до нас з усюди. Галицькі й буковинські „лихом недобиті“ культурні робітники гуртують ся щораз тіснійше в Іманді, Празі, Вольфсбергу, Хоцені й Відні. Відень — то централа. Віденський „Інформаційний Комітет“ стоїть на сторожі учитель-

ських інтересів. Він стежить пильно за тим, що приносить кривава днина.

Ненадійний політичний удар відокремлення Галичини відчула наша суспільність розпучливо-глибоко, та найтяжше може Народне Учителство. Перед його душею стала нечайно будучина без просвітку.

Що-ж робити. Не надійшов відай ще наш час, не доповнилася наша міра. Тягнути нам ще рабське ярмо й терпіти.

Одначе се горе, що потрясло нами так дуже, й відновило нас. З новою вірою, з новими здобвеними силами стаємо знову до праці. Хто дрімав, той пробудився. Хто спускався на інших, той пересвідчився, що наша будучина в нас самих спочиває. Тому кличемо:

До гурту товариші! До праці й життя ставаймо!

Тісна злука Української Парламентарної Репрезентації нехай буде нам прикладом. Простім з серця друг до друга і — еднаймося.

Всі, молоді і старі зголошуймося до народньої праці. Не ждїм на запрошення, не шукаймо по товариствах забави, не вимагаймо почесей. Нам не стає тепер ні часу, ні голови на пусті форми. Нам потреба діл, ширих рук і — жертви. Може дотепер ми замало поважно робили громадянську роботу...

А перш усього ми, просвітителі незрячих, навчїм чужих народів, хто ми. Нехай не ідентифікують нас з іншими й не питають здивовано.

Поможїм Європі зрозуміти, що ми чисельна, поверх тридцятьмільїонна нація. Говорїм їм про нашу славу минушину й письменство, показуймо наші видання й виголошуймо в їх мові інформаційні відчити. Навчїм їх знати нас, цїнити й шанувати. Виборїм собі моральне право горожанства серед народів Європи, а може колись в інших часах і обставинах постоять й вони за нами.

Освідомляймо й своїх. До шпиталів чи домів для реконвалесцентів і таборів полонених прибувають щораз то нові люде. Ідїм до них. З книжками, часописями, чи добрим словом. Неграмотних учїм письма, а несвідомим відкриваймо очі. Бо не вони винні, що підшивають ся під чужу націю, що соромлять ся свого народу. Вони хорі фізично й слабї морально. Вони несвідомі.

Популяризуймо рідні видання. Наші часописи, брошури, книжки й листівки, які-б вони не були, поширюймо масово. Інші народи накидують ся своїм аж до смішности — ми видаємо на наші останні гїрко зароблені гроші і, як лукавий скупарь, скриваємо у шафі. Яка же тут користь з нашої праці й жертви?

Народї Учителі! книжка то наше оружє. Заберїм його в руки та йдїм добувати. Здоганяймо нашу будучину, яку лихі люде відсунули від нас так дуже. Учїм українську молодїж купувати (не брати даром!) рідні видання, заохочуймо до того кожного, з ким стрїнемося. Питаймо за ними по харчівнях, трафіках, книгарнях. З книжками в руках йдїм на засїдання і забави. Учителське видавництво „Воєнних читанок“ (За Україну, Червона Калина, Опис рідного краю) розсїпмо по світі. Де-б тепер ні перебувала українська людина, скрізь повитають се радо.

Збираймо й гуртуймо нашу молодїж. Численні інтелїгенти, яких так гїрко виплекали наші батьки, відїшли від нас на віки. Положили свої голови або доходять по шпиталях найїдейнїші й найспосїбнїші наші люде. Цвіт України встелив своїми покосами свої й чужї ниви. Хто же поведе в будучині наш бідний народ? На нас, Народні Учителі, спочиває обовязок дати Україні нових, як тамтї, їдейних борців і провідників. Розгляньмо ся за ними. Сотки, а може й тисячі сирїт тиняють ся попід плоти та живить ся хлїбом, киданим жовнярами. Порадьте їм, повчїть і покажїть дорогу. Рятуйте діти героїв від яничарської долї.

І в нових відносинах, без огляду на кордони, де-б нам доля нї приказала жити, — працуймо для Народу. Працуймо тепер і в будучині. Убиті політично, будемо жити морально. І не згинем.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союзу визволення України:

Т. Шевченко. Кобзарь. 2-ий випуск.	Бр. 1.— в опр.	1'50
Проф. М. Грушевський. Як жив український народ. Коротка історія України. З малюнками і картою України.		—'50
Сїм Пісень. Гостинець для українських воївів. З нотами.		—'20
Др. М. Лозинський. Галичина в життї України.		—'60
Українські колядки.		—'20
М. Возняк. Наша рідна мова. З 18 портретами.		—'20
Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарськїм відродженнї (Видив Шевченка на болг. поетів передвизвольної доби)		—'20
Проф. С. Томашівський. Церковний бїк української справи.		—'30
О. Кириленко. Українці в Америцї.		—'50
Др. І. Крип'якевич. Українське військо. Короткий історичний нарис. З малюнками.		—'40
Др. Л. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія.		—'80
Др. Осип Назарук. Слїдами Українських Сїчових Стрільців. З малюнками.	Брошур. 3'50, в оправі	4'50
Prof. M. Hruschewskij. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнїм розвитку)		—'50
G. Cleinow. Das Problem der Ukraina. Українська проблема. (Про умови самостійної української держави)		—'20
H. Boszkowski. Ukraina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання). По чеськи. З картою України.		1'—
V. Choma-Dovski. Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи).		1'—
О. Скоропис-Йолтуховський. Значїне самостійної України для європейської рівноваги.		—'20
Пам'яті Івана Франка. Опис життї, діяльностї й похорону. Зладив М. Возняк. З малюнками.		1'—
Вол. Дорошенко. Українство в Росїї. Найновїші часи. З численними портретами.		1'20
Пам'яткова книжка Союзу визволення України і календарь на 1917 р. з 103 ілюстраціями. Цїна.		2'50
Б. Заклинський. Що треба знати кождому Українцеві. З малюнками і картою України. Вид. 3-є.		—'30
Іп. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питання.		1'20
Др. Е. Левичкий. Листи з Німеччини.		—'80
Вол. Гнатюк. Національне відродженне австро-угорських Українців (1772—1880 рр.)		—'80
Вол. Гнатюк. Українська народна словесність. (В справі записів укр. етнографічного матеріалу).		1'—
Наша пісня. Співаник. 20 найпопулярнїших укр. пісень і гимнів з нотами.		—'50
М. Богданович. Білоруське відродженне.		—'40
В. Антонович. Хмельниччина в повістї Г. Сенкевича.		—'40
На складї можна дістати також брошуру др. Л. Цегельського: Die großen politischen Aufgaben des Krieges im Osten und die ukrainische Frage. З картою.		1'50
В. Винниченко. На пристанї та инше.		—'40

Набувати можна отсі всі книжки в Адміністрації видань Союзу визволення України. **Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II. St., T. 6.**
На жаданне висилаєть ся поштовою чек ч. 107.090.

Звертаємо увагу всіх, хто замовляє Біблії, що цїну Біблії підвищило від 1-го сїчня с. р. Біблійне Товариство на одну корону за кожду Біблію.

Інші видання:

Ростислав Заклинський. Світогляд І. Франка. Цїна 20 с.	
В. Винниченко. На пристанї та инше.	—'40
Біблія { в податняній оправі К 4. . . . . з пересилкою 5,—	
{ в шкіряній оправі „ 6. . . . . „ 7,—	
Новий Завіт { значайним письмом —'60 „ —'80	
{ старослав. письмом —'60 „ —'80	
Біблія на моск. мові { в пол. опр. 5.— „ 6.—	
{ в шкір. опр. 6.— „ 7.—	
Новий Завітъ. Синодальне виданне 1.— „ 1'30	

Гроші просимо висилати одночасно переказом або чеком ч. 107.090. *Адміністрація.*

Зміст: По відкиненнї мирового предложення. — Астрійсько-український політики про положенне укр. справи: Др. Кирило Трильовський. „А хто чує, най працює“. Лєонїн Цегельський. Проблема нашої будучини. — Ангета в українській справі: Проф. др. Вільгельм Онезорге. — М. Троцький. Російська криза і українська справа. — Н. В. Росія та Греція. — Скоропїон. Лист з Волині. — Вісім образків: Евакуовані перед залїзничою стацією. Евакуовані в полі. Ася Богунївна. Волинь-Матїв: Мїйська укр. школа, Українська церква. Суддя І. Козбур прав комїсар у Матїві. Ангелина Гайдучївна. Святочне отворенне укр. мїйської школи в Матїві. — Новорїчна щедровниця: 1 й 2. — О. Кобець. В робїтнї полоненого маляра Ю. Б. — Др. Осип Назарук. Над Стрипою: Вступ. І. З Нижнева до Монастирск. ІІ до Вучача! — І. Н. Огядя воєнних полїй. — Волод. Гадзїнський. Мої гості на Новий Рїк. — В. Від-кременне Галичини в голосах французької преси. — Вісти: Дальнї вісти про митрополита Андрия гр. Шентницького Зїзд холмських утікачів. Втікачі з брїдського повіту на Волині. Вїкуп острова Хортиці. Перейменуванне Бейдер. Управа залїзничїх зайн. частей Галичини й Буковини. Нова повість Гоголя. Білоруські часописї в Петроградї. Новий польський денник у Кїївї. А де Українці? Розстріл російських салдатів у Францїї. Заяв комїтету українського учительства.